

The image shows the front cover and spine of an antique book. The cover is decorated with a marbled paper pattern in shades of blue, black, and gold. The spine is bound in a dark, textured material, possibly leather or cloth, and features several gold-tooled horizontal lines. The title and volume number are printed in gold on the spine.

Politikai
röpiratok

24.

24
172

VÉG SZAVAI

A

SOMOGYI KÖVETEKNEK

az 184³/₄-iki

ORSZÁGGYÜLÉS

FŐLÖTT.

Synssich Dill és Tallian János.

DEBALLAGI MOK

5.

PESTEN.

LANDERER ÉS HECKENAST SAJÁTJA.

1845.

VÉGZAVAT

BOLHOGYI KÖVETKÉNYEK

1844-45

ORVOSGYŰJÉSE

FÖDÖTT

ORVOSI MUSEUM

1845

Hivatalos eljárásunkról számot adánk, — akaratunk, szándékunk tisztaságáról lelkiismeretünk nyugtat, — tehetségeink parányiságát önmagunk bevalljuk! — Ujjonczok mi egy ismeretlen térre szállottunk, mellyen futandó pályánk nemcsak rögs és bizonytalan, de zajló is volt! —

Egykor, midőn a' követet elküldték küldői, hogy az ősi szabadságot, — a' megirt, vagy szokásilag bevett kiváltságos alkotmányt mind külső mind belső ellenségek ellen védelmezze, nem kellett egyéb, mint józan értelem és becsületes akarat arra, hogy az feladott tisztjét hiven teljesithesse; most, midőn a' követ az országgyűlésére küldetik, ezrek kívánatát, ezrek reményeit viszi magával! — küldői az ősi alkotmány kifejlődését, kiterjesztését, a' régi kiváltságos álladalomnak czélszerű módosítását, némellyek annak sarkalatos megváltoztatását, — egyik ebben, másik épen az ellenkező irányban — ohajtják, — és a' czél, mellyre törekedjék, ezerféle vélemények különössége mellett, nincs kitűzve előtte, mint a' vándor csillaga; de egy északi fényként árad el szemei előtt, melly felé különféle vonalokat lát ugyan, de azt, mellyike vezet az általánosan áhitott, senki által még nem ismert, 's épen azért olly különbözőleg felfogott ígélet országába, meghatározni nem tudja, — nem; — mert az ösvény, mellyen járjon mai körülményeink szerint, megírva nincs, és hogy az igazit eitalálja, ahoz már becsületes akarat és józan értelmén kívül még sok más kívántatik: — sőt a' legszelesebb tudományokkal kiművelt nagy talentumok is olly sokszor elhibázzák azt, miként egész népeket tévelyitnek a' nagy Labyrinthba, mellyből őket

kivezetni a' népek Istene sokszor csak véráldozatok után szokta.

E' határozatlan térre, e' bizonytalan ösvényre, e' hullámoktól magasan zajló tengerre hocsájtkozva, — elfelejtenünk nem lehetett, elfelejtenünk szabad nem volt, kik által vagyunk mi ott! vagy is kik küldöttenek oda? — és szent kötelességünknek tartottuk mindég szemünk előtt viselni azt, hogy mi egy törvényhatóságnak megbizottjai vagyunk, mellynek közönségét, a' magyar alkotmány szerint, kiváltságolt nemesség képezi, és mi a' magyar aristocratiának vagyunk kifolyása, — képviselői vagyunk egy megyének, mellynek felvilágosodott nemesi közönsége küldött bennünket azért, hogy e' hon javára működünk különös kérdésekben ugy, mint utasításaikban parancsolják, — általán pedig ugy, mint azt a' mai kor körülményei kívánják, hazánk általános jobblétére, felvirágoztatására; — tisztában voltunk tehát magunkkal csakhamar az iránt, hogy mi egy nemes törvényhatóságnak képviselői, a' nemességnek ellenségei nem lehetünk, — hogy mi az aristocratiának kifolyása, az aristocratiának pusztítására nem küldethetünk, — hogy mi, a' fenálló rendszernél fogva a' haza egy részének törvényes organumai, e' rendszernek ellenséges ostromlásával eredetünk, léteünk és működésünk felett önmagunk mondanánk ki a' kárhozat itéletét; — de ismét tisztában voltunk az iránt is, hogy mi egy felvilágosodott nemesi közönségnek megbizottjai, egy nemességnek, melly a' nemzetek lefolyt életének történetét ismeri, és azt nem mesés historiaként tanulta, de abból okulva, az idő szerinti szükséges reformoknak barátja, — nem ragaszkodhatunk a' régi, bár magok idejében igen czélszerű — kiváltságoknak változhatlan fentartásához, — hogy mi az aristocratiának kifolyása nem lökhetünk magunktól vissza olyan reformokat, mellyeket épen az aristocratiia érdekeiben is tenni szükségesnek ismerünk; — hogy mi a' fenálló rendszernek emberei, önmagunk siettetnénk annak leomlását, ha kijavítását, czélsze-

rübbítését nemcsak nem gátolnánk, de sőt azon teljes erőnkkel nem munkálódnánk! — 's ezek szerint tökéletesen tisztában voltunk magunkkal ismét az iránt is, hogy mi a' magyar — széles értelemben vett aristocratiának küldöttjei, mindazt, a' mi a' fenálló rendszert és annak sarkoszlopát az aristocratiát, akár ellenségesen támadja meg, akár annak eltörlesztését mellékesen irányozza, tőlünk kitelhető erővel fogjuk ellenezni; — azért is, mert a' fenálló rendszerrel a' positiv jog, az aristocratiával a' nemzetiség és alkotmányos szabadság vagynak ma még minálunk ugyanazonosítva, — azért is, mert a' fenálló rendszernek egyszeri eltörlesztése, az aristocratiának tökéletes megsemmisítése, ha vezethetnének is — mit mi soha sem hihetünk — boldogabb jövőre, ez csak erős convulsiók, véres lázongások után történhetnék, — végre azért is, mert az igazság sem kíván tőlünk egyebet, mint az érdekek kiegyenlítését, sőt maga a' keresztény szeretetnek tana sem parancsolja, hogy önvesztlünkre alapítsuk mások boldogságát. — Ellenben mindazt, a' mi a' fenálló rendszer' kijavítására, a' kiváltságos érdeknek a' közérdekkel kiegyenlítésére czélszerű hasznos ujitások által a' közös jólétnek előmozdítására, törvényes uton 's módokkal terveztetik, szinte teljes erőnkkel fogjuk pártolni: azért is, mert csak érdekeit így felfogó aristocratia tarthatja magát fenn, csak így nem vénül el, csak így nem hal el, sőt idő szerint megújulva, végtére a' kifejlett nemzeti nagy életbe bele olvad ugyan, de annak mindég főfactora csak így marad meg.

Az újabb historiából két nemzet aristocratiájának szomorú története lebegett mindég szemeink előtt: — egyik a' Franczia, melly az annak idejében felfogni, vagy legalább egy erős kormány hiányában vezetni nem tudott lassankénti kifejlődés helyett egyszerre zuzta össze a' régi alkotmányt, — és a' felzúduló viharoktól visszajedve, ezek megengesztelésére, gyáván tagadta meg önmagát, feláldozta minden előjogait, minden kiváltságait, hogy elfajult létét fentarthassa, — és pa-

takokban omlott vére!, elraboltatott vagyona!; — mert a' felbomlott társasági viszonyok közt szabadon kitörő féketlen elemek a' régi statushatalmak romjain bőszi-
 ten dühöngtenek, lábbal tiporva mindent, a' miszent, — és a' már mindent feláldozott, önmagát megtagadott aristocratiának árnyékát, maradékát is üldözték, — és az, gyávaságának érdemlett büntetéséül, elenyészett!
 — Másik a' Lengyel, melly az elnyomó despotia ellen hazafiúi magasztas érzettel küzdött, — küzdött lassú türelemmel, küzdött hős kebellet — de egyszersmind szá-
 zados előjogaihoz féltékenyen ragaszkodva, kiváltságos érdekeit a' nép érdekével kiegyenliteni nem akarta, és így magában nem eléggé erős, népével érdekekben meg-
 osztva, miután keserves harcokban önté vérét hazája függellenségéért, — most számkivetve méltatlan sors-
 ban siratja annak enyészét; — 's e' két aristocratiának sorsán tanulánk mi, — hogy egyiket se kövessük, ne zuzzuk porrá a' régi institutiokat, ne töröljük el egy penna-vonással az aristocratiát, de ne is késsünk azo-
 kat kor szerint javítani, az aristocratia érdekeit az általános érdekbe beleolvasztani, és így alkotmányunkat idő 's körülmények szerint addig 's úgy lágitni, a' med-
 dig 's a' mint azt annak erősítése kívánja, 's e' részben ismét előttünk állott egy harmadik aristocratiának példája: az Angolé, melly soha sem üzte theoreticus tervek szerint a' szobai tudákossággal kidolgozott szabadság formáit, de idő- 's körülményekhez képest fejté ki minden régi institutioit, sőt fejtegeti azokat naponta még most is folyvást, soha sem mondván ki a' non plus ultrat,
 — de soha sem is eresztvén ki kezei közül a' reformok vezető fonalát. Ezeknél fogva mi a' reformnak, mint a' törvényes békes reformnak emberei foglalánk el szé-
 keinket, mellyekre a' tekintetes Karok és Rendek kegyessége ültetett, 's ezen oskolának nem szenvedélyből, exaltatióból, enthusiasmusból lettünk emberei, de hideg, józan számolás után; — mert önérdekeink, mert az aristocratia érdekei, mert nemzeti alkotmányunk fenntartása, mert az igazság kívánják azt; mert az ilyen

reform ma már oly szükség, mellyet elutasítani káros következés nélkül nem lehet, melly gyarapításunkra, erősítésünkre, fenmaradásunkra elkerülhellen; 's végre mert, mint egy igen tisztelt barátom közmondása: „*reformer pour conserver et pas détruire pour changer*“ igen jellemzően különözi a' reformáló két oskolát, mi javítani akaránk, hogy fentartsuk, de nem lerontani, hogy csak felcseréljük régi institutionkat.

Ennyire önmagunkkal tisztában levén, mindenek előtt azon új tért ohajtottuk megismerni, mellyen munkálati körünk volt kijelelve, — és közbenvetve legyen mondva, mi ezen országgyűléset elindulásakor már a' multaktól egészen különbözőnek tartottuk, — különbözőnek körülményeinél fogva, és ezek miatt szükségképen különbözőendők feladásaiban, eljárásaiban és czéljaiban, — és tekintsük! míg eddigi országgyűléseink majd mind egyikének egy nagy sérelemnek orvoslása volt főfeladása, míg azokon a' kiindulási pont — sérelem, a' czél annak orvoslása, eljárása pedig egyedül az erre való törekedés volt: addig e' mostani országgyűlésre azon kormány ellen, mellyel a' mult országgyűlés kibékülve inditá meg a' reformok kérdéseit, nem vittünk egy oly alkotmányos sérelmet is, melly miatt a' nemzet constitutionalis létét veszélyeztettnék, és azért minden egyebet annak orvoslásától felfüggesztendőnek tartott volna; — sőt inkább mi felhíva válánk a' nemzet és kormány által a' reformok cselekvő mezejére! — előttünk voltak az országos választmányoknak rendszeres munkálatai, előttünk a' királyi előadásoknak érdekes pontjai, mellyeket hogy a' nemzet érdekében kizsákmányoljunk, 's azokból alkotott cikkekkel törvénykönyveinket gazdagítsuk, lett volna feladásunk; — ezeknél fogva tisztában állt előttünk az, hogy ez országgyűlésnek, ha sikert akar, a' negatiók mezejét elhagyva, a' gyakorlat positiv ösvényére kell kilépni, 's nem ex professo minden áron a' *kormány ellen*, de általa felhíva levén, a' miben lehet, *vele együtt működni*, szellemi 's anyagi jobblétünk előmozdítására,

Illy szempontból indulva ki, és így fogva fel helyzetünket, míg mi hivatalos állásunkkal megismerkedni kezdtünk, az alatt az országgyűlésnek lassú kereke megindult, — de annak mozgása és iránya olyannyira a' régi gravaminális — kétség kívül a' maga idejében igen czélszerű — oskolának vágásában döcögött, hogy mi elején mindjárt a' kir. előadásokra adott első felírásnál rossz jóslók lenni nem akarván, magunkba fojtánk azon szomorú hitünket, miként így és ez uton nem fogja várt siker koronázni fáradozásinkat; — azonban régibb tapasztaltabb férfiak kezében levén a' dolgok vezetése, egykissé visszavonulva vigyáztunk azoknak menetét, — ez alatt körültekinténk az iránt is, mit akar, miként és milly irányban akarja kifejlődésünket vezetni a' kormány? — a' kormány, melly egy constitutionalis országban bár nem ura, de rendes organuma a' törvényeknek, és egyik hatalmas factora a' törvényhozásnak, és csendesség uralkodott a' kormány régióban, a' tanácsteremben pártja nem volt, mint más constitutionalis kormányoknak, melly szándékát és elveit magyarázta, védelmezte volna, — egyéb törvényes organumai pedig mélyen hallgattak, — szóval, nemcsak a' követek által elindítandó, de még a' kir. előadások pontjai iránt is a' kormány nézetei a' titkok országába tartoztak. — Dolgaink illy helyzetében, haladó tanácskozásainknak a' régi sérelmi tacticávali vezérlése, a' sok szenvedélyes kifakadások, gyanúsítgatások, érthetetlen phrasisok, és mindezek által a' közeledés helyett a' törvényhozói factoroknak mindinkább szétávoztása mellett, megerősödvé véleményünkben, hogy munkálódásunknak nem lesznek gyümölcsei, elhatározánk magunkban még is, hogy mint hű követek, utasításaink szabályai és azoknak szelleme szerint a' vitatásokban szerény részt veendünk, és néhány rokon keblüekkel — néha a' többséggel, néha annak ellenében, — néha kellemes, néha keserű vitákban részestültünk, — a' kormányt ex professo nem ostromoltuk, de irányában utasításunkat és meggyőződésünket, reá

nézve helyeslő, vagy helytelenítő, kedvező vagy kedvezetlen volt bár, nyilván kimondottuk, és így nem voltunk ugyan, de nem is lehattunk sem utasításunk sem meggyőződésünk szerint mindenben a' többség emberei, de iparkodtunk egy kis fractióval a' discussiók térén a' dolgok felvilágosítására csekély tehetségünk szerint észrevételeinkkel járulni, — 's most, miután az országgyűlésnek vége van, nem kárörömmel, de fájdalommal látjuk igazolva némelly jóslatinkat, mellyekben előre kijelélénk az okot, melly miatt fog e' vagy ama tárgy megbukni, e' vagy ama remény meghiúsulni, — de nem állt tehetségünkben, az ismert akadályokat elhárítani; mert a' haj országgyűlésünk szerkezetében gyökeredzik, — és az eddigi eljárási mód által tápláltatik.

Igenis, tekintetes Rendek! hogy e' most lefolyt országgyűlés nem termette meg azon gyümölcsöket, mellyeket az elhintett magokból, sőt itt-ott már illatozó virágokból lehetett reményleni, annak oka diaetalis rendszerünkben fekszik; — úgy látszik, őseink, annyi belső és külső ellenséges csapások közt inkább fenálló alkotmányunk védelmére, mint annak szélesítésére törekvők, minden institutioikat ennek megőrzésére, nem annyira gyarapítására alkották, ugyanazért országgyűlésünk is a' benne rejlő megmozdithatlan vis inertiae által annyi századok vészviharai közt, azt fentartani ugyan képes volt, de ma, midőn nemcsak a' réginek fentartásáról, de annak korszerű kifejtéséről van a' szó, most, midőn anyagi jobblétet, élvezetet kíván mindenki a' statustól, mellyhez tartozik, már ma illy kívánatok mellett eddigi országgyűlési eljárásunk többé nem czélszerű! — mi, más alkotmányos országok után, hasonló eredményeket várunk országgyűlésünktől, mint Anglia parlamentjétől, Franciaország kamaráitól, — és országgyűlési műszerünkben még mindig azon régi mechanica szerint összeillesztett kerekek forognak, mellyek eredményének summáját törvénykönyvünk abban fejezi ki: „Comitia sunt saluberrimum tollendorum gravaminum remedium“! — mi systematicus Codexeket, — helyhatósági rendezéseket, — jobb és

olcsóbb hitelt, virágzóbb műpart, — nyereségesebb kereskedést követelünk diatánktól, — a' mi diatánktól! melly maga a' rendtelenségnek legnagyobb jelképe, hol 54 törvényhatóságnak részletes utasításokkal ellátott követői initiálják a' törvényeket, — hol a' műipar és kereskedés képviselve nincs, hol a' nagynehezen egymás közt kivitázott törvényeket, egy collegialis rendszerben működő kormánynyal együtt, kínos concertatiói vajadások után lehet csak megszentesíteni, — mi anyagi és szellemi jobblétünk kifejtését várjuk egy olly országgyűléstől, mellynek két táblája közti viszonyok, — azok mindegyikében a' szavazatok száma és aránya, az elnök jogai, kötelességei olly határozatlanok! — hol a' hivatalos eljárás csupa szeszélyes uralkodó önkényen alapszik, — hol illy rendtelenségek közt a' pártoskodás, nem pedig a' külön vélemények küzdenek egymás ellen! — egy illy állapotban levő testülettől sok és gyakorlatilag hasznos eredményt, kivált specialitásokban, várni nem lehet, — és ha itt-ott egy nagyszerű elv kivívta is magát, ez a' fenemlitett körülményeknél fogva, majd hogy az egyik rész túlfeszíti, majd hogy a' másik egészen letürpíti azt, alkalmazásában bizonyosan annyira elferdítették, miként üdvös eredménye majdnem lehetetlen! — és hogy ezen festésünk nem túlzott fekete képe országgyűlési életünknek, annak bizonyosságát a' legközelebbiknek folyamában találjuk, — s tán nem lesz érdektelen annak belsőbb történetét a' tekintetes Rendek előlt egy-két szóval megérteni:

Azon remények közt, mellyek ezen országgyűléshez csatoltattak, kátszólag kivül főhelyet foglalnak a' büntető rendszer törvényesítése, a' katonaság szállásolási és ellátási terhének megszüntetése, a' kir. városok szavazatának 's belső rendezéseknek elintézése, és a' naponta növekedő közszükségek fedezésére megkívánlató közterheknek igazságosabb felosztása; műipar 's kereskedésünk felemelése 's a' t.

Hogy hazánknak egy büntető törvénykönyvre szüksége, igen nagy szüksége vagon, azt okokkal

bizonyítgatni nem kell; mert ezt elismerte az egész hon, el annak képviselői, midőn egy illy törvénykönyv javallatának kidolgozására országos választmányt nevezett ki, mellynek ritka szorgalommal 's széles tudományyal elkészített munkája ez országgyűlésen be is mutatott, — mostsem különböztek a' nézetek egy illy törvénykönyvnek szüksége felett, de igen az iránt, — hazánk körülményeiben, népünk jelleme, művelődésének fokozotához képest, milly elvekre alapitassék a' büntető rendszer? milly cselekedeteket kell, mint bünöket, megbüntetni? minő nemei lehetnek a' büntetésnek nálunk üdvösen alkalmazhatók? — minő eljárás fogja a' büntető igazságot honunkban legjobban kiszolgáltatni? 's a' t. — Ezek mind meg annyi sarkkérdések voltak, mellyek iránt nemcsak minálunk, de Europa, de világszerte különböznek a' legtisztább, legjelesebb főeknek véleményei: — így a' káromkodást, nemzetünknek e' sajátságos vétkes szokását, melly sokszor bünös botránnyal párosul, — és a' sokszor egész családok boldogságát tönkre tevő kártya, 's egyéb merény játékokat épen nem; — a' vérfertőztetést, párviadalt pedig igen gyengén kívánta büntetni a' rendek többsége, mig némelleyek hazánk helyzetében, nemzetünk saját hajlamánál fogva, azt hitték, hogy épen ezeket kellene nemcsak bünöknek nevezni, de szigorúan büntetni is, — verést és halálos büntetést az alsó tábla többsége kihagyta a' büntetés nemeinek sorából, — mig sokan a' legjelesebb talentumokból a' halálos büntetés mellett felszólaltak, — a' most divatra kapott magány-rendszernek általános elfogadását pedig majd egyhangulag határozták el a' Rendek, mig a' méltóságos Főrendek részéről nyomós okok hozattak fel azoknak általános alkalmazása ellen, és minden esetre néhány minta-börtönök felállítása javalltatott egy időre, hogy ne pusztán theoria, 's más nemzeteknek a' mieinktől egészen különböző körülmények közt tett iránya után induljunk 's költsük el csekély pénzeinket, hanem inkább kicsiben tett tulajdon tapasztalásaink szerint intéz-

zük majd börtönrendszerünket. — A' büntető eljárásnak különböző rendszereiből a' bizonyítónak adatott az elsőség, melly a' megyei tisztviselőknek ugy is halmozott munkáit annyira szaporitná, mikép azok számát, körét, 's kétségkívül kötelességeik szaporításával tisztí díjaiknak is emelését tenné elkerülhellené, — az esküdszékeknek behozatala pedig, melly mellett szinte a' képviselői testületnek többsége nyilatkozott, kastai rendszerünknek alapos megváltoztatásával jár, és a' constitutionalis jogok határvonalainak világosabb meghatározását feltételezi 's a' t. — hallgatással nem melőzhetem a' tettes megyei Rendeknek e' kérdésre nézve kiadott kegyes utasítását, mellyben az esküdszékek mellett méltóztattak ugyan nyilatkozni, de ugy, hogy azok tagjai egyedül a' nemesi rendből alkalmaztathasanak, — ezen hozzá kötött feltétel sokak által igen nevetségesnek találtatott, és azok, kik olly tárgyban, melly iránt előre elfogult veleményök vagyon, az ellenkező okokat egyáltalában hallgatni sem akarják, az aristocratiai szűklelkűség kifolyásának tartották azt; pedig ha ez utasítás nem készakarva ferditetik el, de józan értelemben vétetik, nemcsak nem nevetséges, nemcsak nem szűkkeblűség kifolyása, de egy legjózanabb constitutionalis politicának eredménye, — az e' tárgy vitatásakor lett előadásunkban fejtegettük azt bővebben, miként statushatalmak elkülönözésében és illő megosztásában fekszik a' constitutionalis élet főgarantiája, — így a' törvényhozást gyakorolják a' nép képviselői, és a' felség megosztva, — és elkülönözve a' birói hatalomtól, mellyet e' végre a' királytól kinevezett és a' nemzettől választott bírák szinte megosztva gyakorolnak, — ismét elkülönözve a' végrehajtó hatalomtól, mellyet a' kormány és helybeli hatóságok hazánkban hasonlóan megosztva gyakorolnak, — e' három elkülönözött statushatalomnak tehát a' kormány és a' nemzet — kérek jól figyelmezni! — a' constitutionalis jogokkal felruházott nemzet, vagy is a' lakosoknak azon része, melly legalább választási joggal bír, — része-

sei! — ha már most e' három hatalmak egyikét, ez esetben a' biráskodásit, gyakorlati eljárásában változtatni akarjuk, változó bírák helyett állandókat, faggató rendszer helyett bizonyítót, titkos eljárás helyett szóbeli és nyilvános eljárást behozhatunk ugyan, — szinte a' *bünös* kimondását, és a' büntetésnek alkalmazását külön bírákra bizhatjuk, — de e' biráskodási statushatalmat nem terjeszthetjük ki szélesebb alapra, mint minőre építve áll az egész statusépületnek öszvege, vagy is, sem a' büntetést alkalmazó bíró, sem a' bünöst kimondó esküdt nem lehet más egyén, mint olyan, ki honunkban a' feunálló rendszernél fogva a' többi constitutionalis jogoknak is részese, vagyis a' ki legalább az országgyűlési követ választásába is befolyhat, és a' végrehajtásnak is, helyhatósági szerkezetünknel fogva, szinte részese, a' mi más szavakkal annyit tesz: — esküdt bíró constitutionalis életünk mai stadiumában nem lehet más, mint a' megyéknél a' nemesek, városokban a' polgárok, miért? — mert ugyan miként lehetne a' politicus bünök azon nemeit, mellyek egyedül fenálló politicus szerkezetünk positiv intézetei szerint ilyenek, olly bírák elítélésére bizni, kik még maiglan politicus életünkön kívül állnak? — hogy lehet egy urbéri viszonyokból eredő kicsapongás megbüntetését az urbéri alárendeltségben élő egyénre, mint esküdt bíróra, végelhatározólag bizni? vagy hogyan egy megyei tisztviselő ellen elkövetett bünnek elítélését egy nem-nemesre, ki a' megyei tisztviselők választásában részes nem levén, ezen auctoritas fentartására semmi politicus sympathiával természet szerint sem viseltethetik, — és általjában hogy lehet a' status egyik főhatalmát a' belső csendbéke, személy és vagyon garantiáját, a' bírói hatalmat olyanokra alapítani, kiknek a' status systemájának fentartását ohajtani semmi hajlamuk sem lehet! — és így igen helyes elvből indultak ki a' tettes megyei RRdek utasításukban; mert abban azt mondták ki, hogy esküdt bíró nem lehet más, mint a' ki választó is, — és valóban, a' bírósággal felruházandó egyé-

nektől több képességet kívánni, mint a' választóktól, ennek alapja nagyon, de a' biráskodást kevésbé qualificált egyénekre bízni, mint a' választást, ennek értelmes okát nehezen fogja valaki kimutathatni, — azért is mi erősen hisszük, hogy a' midőn az esküdszékeket törvényhozásunk el fogja fogadni, annak tagjait (alkalmasint még némelly különös qualificatiók mellett) csak azok sorából választandja, kik a' constitutionalis egyéb jogoknak részesei levén, a' helybeli tisztviselőség és országgyűlési képviselőinek választásában világos részt vesznek. — Mindezen divergentiákat 's különösen az esküdszékek körüli nézeteinket azért hoztuk fel, hogy kitéssék, miként a' büntető törvénykönyvnek létesítése iránt a' szükség érzete ugyan általános, de annak részletei, alkalmazása, életbe léptetése iránt a' vélemények igen szétágazók, és hogy e' részben minden philanthropicus sohajtások mellett is mi nem tartjuk károsnak, hogy e' nagy tárgy iránt ideje maradt a' közvéleménynek felvilágosodni és öszpontosulni; mert ha van kérdés, mellynek a' nép geniusa szerint kell eldöntetni, bizonyára ez az. — És még a' költségek fedezése! — az új börtönrendszer, az ahoz megkívántató épületek, tisztviselők és szolgák, sok pénzbe kerülnek! — adózóink pedig, az eddigi terheik sulya alatt elszegényülve, ujakat nem bírnak! mindez a' közterheknek igazságosabb felosztását igényli, és mielőtt csak az új börtönnek első követ lennénk, az arra megkívántató költségekről, vagy is inkább a' közszükségek fedezésére megkívántató minden költségeknek rendszere felett tisztában kell lennünk, 's ezért mi a' büntető törvénykönyvnek egy kis időre való elmaradását nemcsak károsnak nem, de sőt szükségesnek tartjuk, és hogy az csakugyan el is halasztatott, ezen meggyőződés crejének tulajdonítjuk. —

Ezzel merőben cilenkező nézetünk a' kir. városok szavazata és rendezése iránt, nincs ügy, melly korszerűebb, nincs kérdés, melly érettebb volna a' megoldásra, és mellynek czélszerű elintézése e' hon erejét

inkább nevelné, a' jó rend és békes kifejlődésnek több garantiát nyújthatna, — és hogy e' tárgy el nem intéztelett, ezt calamitásnak tartjuk, mellynek oka azonban egyedül diaetalis eljárásunkban, és az alsó tábla többségének a' régi gravaminális tactica szerinti szerencsétlen eljárásában rejlik. — Felhiva a' kormány által, hogy a' városok szavazati aránya rendeztessék, ennek alapjául azoknak belső elrendezését jeleltük ki, 's e' végre illy javallatnak kidolgozásával egy ker. választmányt biztunk meg, — e' választmány — bár magában egy kis ideig tünődött, — némelly egyéneinek minden fontos figyelmeztetése mellett is, a' régi gravaminális tactica követésére határozta el magát, t. i. kívánjunk sokat, majd talán adnak valamit, — és hogy alkudozások közben a' Főrendekkel is, a' kormánynyal is, legyen mit engedni, munkálatát a' legszélesebb (hogy gyengédeden szóljunk) democraticus alapra állította, — olyanra minő Europaszerte nem áll fenn; — így a' szorosabb értelemben vett polgári jogok gyakorlatára majd semmi, utóbb csekély, és sok részben csupa illusorius képességeket állított fel, az illy számra sok, de a' fenálló státuserdekkel anyagilag semmi részben sem ugyanazonos egyéneknek kezei közé tett le olly érdekeket, mellyeknek gyakorlására azoknak tehetségök nincsen, — a' közcsend és békesség fentartására ollyak kezébe adott fegyvert, kikre a' béke felzavarásából kevés veszteség mellett, több nyereség hárulhat, és az illyen egyének által választott polgárookra bizván a' helyhatóság vezetését, abban a' kormánynak semmi egyenes befolyást sem engedett, 's a' t. — Illyen alapokra állított választmányi munka jövőn kezeink közé, magunk is azt hittük, hogy majd a' tanácskozások folyama alatt lesz alkalmunk azt egy kissé gyakorlatibbá tennünk, és csakugyan a' régi eljárási tactica szerint alkudozás után valami eredményt készíteni, — de csalódánk, a' kerületi tanácskozások alatt, mellyekben mi vett utasításaink szerint szerény módosításainkat előadánk, a' tág alap még inkább szélesült, mert a' czifra phrasiso-

kat rendesen követő tapsok elragadák még magokat a' vezéreket is, kik népszerűségök féltékenységében inkább vezeltettek, mint vezették a' felhevült tanácskozásokat, és így a' helyett, hogy a' szándokolt alkudozásokra az utat előkészítettük volna, megtettünk inkább minden akadályt, mit azoknak nehezítésére tehattunk — a' tárgy a' mlgos Főrendekhez kerülvén, azoknak eljárásában is csalódtunk; mert ezek látván, hogy a' Rendekek régi módjok szerint lehető legtávolabbról kezdék értekezéseiket, ők is ellenkező irányban szinte olly messziről indították meg tanácskozásaikat, a' mi megint nem hogy alkudozási közeledésre, sőt inkább keserűsre szolgált okul a' Rendecknél, és így viszont, — mindaddig, mig hosszabb idő haladtával, és különösen a' városi követeknek komoly felszólalásuk következtében mindenki érzé, hogy nagy felelőség terhe fog rajtunk feküdni, ha megérett városi közönségeink politicus életöknek békes kifejtését könnyelműleg elhalasztjuk, — és ekkor segítettek volna örömet többben az eddig más irányban működő többség közül, de miután a' mestersegesen felcsigázott közvélemény által kieszközölt megyei utasítások, párosulva ollyanokkal, mellyeket az aristocratiának féltékenyebb része, — azért, hogy az egész városi kérdést megbuktathassa, a' liberalismusnak köpönye alá búva — készített, beérkeztek volna, — szárnyaszegett volt a' szabad-akarata! — és a' bár elfogadott, de hivatalos körében semmisítve letörpített főfelügyelői 's szavazatarányi kérdésen tört meg a' két táblának egysége. Felfüggesztve maradt így egy nagy kérdés, mellynek elhalasztását veszedelmesnek csak azért nem nevezzük, mert a' városi polgárság műveltségében és józan békeszeretében bizunk! — sokára azonban nem haladhat e' kérdéssel megoldása tettes Rendekek! — vélekedésünk szerint a' polgári jogoknak idő's korszerinti ki nem terjesztése, és azoknak, kik bizonyos vagyonsbeli 's lelki tehetségöknél fogva ezekre megérttek, 's ennél fogva hiányukat érzik, 's épen azért magokban érzett erejökönél fogva ezeket követelik

is, — ezekben nem részesítése, — nem kisebb és kevésbé veszedelmes politicus hiba, mint a' polgári jogoknak idő 's kor elleni 's olyanokra való kiterjesztése, kik anyagi 's lelki tehetségök hiányában azoknak megfelelni képtelenek! — egyaránt hibáznak azok, kik, az embernek egyedül állati természetét fogva fel, elégnek tartják, ha anyagi jóllétéről gondoskodnak, — azokkal, kik az emberben csak szellemi lényt tekintvén, azt, mielőtt még anyagi szükségeinek biztos ellátását alapította meg, már polgári jogokban is kívánják részesíteni, mellyeknek felfogására lelki képessége is hiányzik, 's mellyeknek megfelelő kötelességek teljesítésére anyagi ereje sincsen; — és az emberi természet tökéletes felfogása szerint cselekesznek, vélekedésünk szerint, csak azok, kik a' status minden tagjainak egyaránt nyitják meg az anyagi 's szellemi jóllét kapuit, az ezekre törekvőket erkölcsös munkájokban egyforma pártolással segítik elő, — de csak midőn fáradságuk jutalmául egy bizonyos anyagi jobblétre vergődve, szellemi képességgel is felruházzák, akkor nem késnek őket lelki táplálékul olly polgári jogokban is részesíteni, mellyeknek felfogására szintűgy, mint az azoknak megfelelő terheknek elviselésére egyaránt képesek. — Pedig a' kir. városi polgárságnak jeles része önszorgalma 's fáradsága után illy álláspontra már eljutott, 's józan elrendezés után világszerte divatozó képességi minémőségek meghatározása mellett nemcsak helyhatósági ügyeinek elintézésére, de a' törvényhozásban illő részvételre is tökéletesen megérett, — 's annyi erővel bír, hogy azt, a' status közerejével ugyanazonosítva, közcélokra fordítani igen hasznos, — a' közérdektől elkülönözve, nem méltányolva hagyni, igen veszedelmes lenne. — És a' polgári rend ezen érdem szerinti méltánylása után most még egy-két szót a' főfelügyelőkről: — sokszor kifejeztük azon meggyőződésünket, hogy olly erős municipalis élet, mint hazánkban divatozik, egy monarchicus országban annak egysége mellett csak ugy lehetséges, ha azoknak közvetlen részese maga a' kormány

is, és hazánk a' megyei élet mellett már rég foederativ statusnak alakját vette volna fel, ha a' főispányokban azoknak törvényes elnöke, vezetője nem volna a' monarchicus egységnek közvetlen kifolyása, — természetes tehát, hogy midőn a' városi közönségeket hasonló helyhatósági szabad életre hívjuk fel, szinte nem szabad megfejltkeznünk azon közvetlő kapocsról, melly mellett egyedül lehetséges az monarchico constitutionalis rendszerünkben, 's azért a' kir. főfelügyelő, vagy főpolgármester, vagy polgárispány, vagy nevezzük őket ugy, a' mint tetszik, de egy a' kormánytól tökéletes szabadsággal kinevezett, és a' városi helyhatóság vezérletével a' megyei főispányok módjára megbízott, 's ezekhez hasonló jogokkal felruházott kir. tisztviselőnek felállítása egy olly feltétel, melly nélkül monarchicus kormány a' városoknak megyei módra történendő elrendezését soha sem fogadhatja el. — Senki se utaljon Belgiumra, Poroszországra, Angliára, ezek egyikében sincs azon erős municipalis élet, mint hazánkban, — ez legyen alapos válaszom figyelmeztetésökre.

A' katonai élelmezés és szállásolási terheknek megszüntetése jobb sikerrel tárgyaltatott; pedig csak néhány hetek alatti értekezésben eljáró választmányi javallatnak egy pár napi tanácskozás utáni elfogadása idézte o' sikert elő, egyenesen azért, mert e' kérdést nem a' régi sérelmi tacticával, hanem a' jelen körülményeknek practicus felfogása szerint kezelte a' választmány, mellynek vezetői nem a' régi gravaminális oskolának hősei voltak, — és mellynek felvétele már a' vég hetekben kerülvén szőnyegre, szerencsénkre elfutotta figyelmét a' gyanúsítgatások nagy mestereinek, kik önalkotta chaos közepette bajlódtak légvéraik ostromlásával. —

E' lefolyt országgyűlésnek reményei közt emlitem a' közterhekbeni igazságosabb részvétnek megalapítását! — E' tárgy is megérett, és annak elintézését békesen várja a' nép azoktól, kiknek a' felett intézkedni ez idő szerint kizárólagos joguk vagyon, —

e' kérdés megoldásával mutatandja meg a' magyar aristocrazia, hogy méltó volt azon előjogokra, mellyeket hős eldődei vérökkel szerzének, és védtenek meg vésszes századok kínos lefolyta alatt, — e' kérdés megoldásával bizonyítandja be a' magyar aristocrazia, hogy nem korcs fajzata, de érdemes utódja őseinek, kik mindég a' legnehezebb adót, a' roppant költséggel járt véradót viselték hazájok irányában; — e' kérdés igazságos megoldásával mutatandja meg a' magyar aristocrazia, hogy ő nem vénült el, 's hogy, mint hajdan, midőn védni kellett e' hont, nem késelt áldozni vérével; most, midőn gyarapítani, felvirágoztatni kell azt, nem késik áldozni pénzbeli tehetségeivel, és hogy mert nem kell, nem lehet a' mostani körülményekben csatáznia a' honért, e' fentartott köteletségének árnyéka alá búva, nem mentegetődzik a' jelenkorkivánta terhek viselésétől; — így mutatandja meg, hogy ma úgy, mint hajdan, korszerű institutio, melly hivatásának ma úgy, mint egykor, megfelelni tud, — hivatásának, melly szerint mindég első a' haza oltárára teendő áldozatokban. — Igen is, tekintetes Rendek! ez azon kérdés, mellytől függ minden jövődő kifejlődésünk! — akarunk emberiebb büntető törvénykönyvet, erre új börtönök, ezek felépítéséhez költségek kívántatnak; akarunk jobb kereskedési eszközöket, ezek létesítéséhez pénz kell; akarunk népnevelést, ismét pénz kell, — olcsóbb hitel, virágzóbb műipar, gyorsabb igazság kiszolgáltatása 's a' t, ezekre mind pénz kell, melly nélkül az első lépéseket sem lehet megtenni jobb jövődönkre. — Hazánk hasonló egy parlag pusztához, mellyet feliből harmadából mivel gazdája, — belé kell ruházni a' megkívántató üzér tőkét, hogy a' dús tér megadja kamatait, — 's e' tőkét, szükségünket összeszorítva, kényelmeinket megtagadva, nekünk kell előállítani, különben a' mindég szántott vetett, soha sem javított föld nem fogja majd a' belé vetett magot sem megteremni. — Ne is ringassuk magunkat illusiókban, a' közleheviseles minálunk nem elvkérdés többé, kimondták ezt már régi törvényeink (1723: 90.), ki

legujabban az összes törvényhozás, de egyébiránt is ez már minden mélyebb gondolkozó előtt politicus szükségnek van elismerve, egy olly elkerülhellen szükségnek, mellyel az aristocratiának önérdékében, ha létét szereti, meg kell alkudni, — e' kérdés már csak alkalmazásában döntendő el, 's minél továbbra késik, annál kevésbé lesz hatalmában a' kiváltságolt osztálynak ezen alkalmazást önérdékeinek lehető legnagyobb kimelésével 's körülményeinek méltó tekintetével kezelni! — és mégis illy majdnem általános meggyőződés, a' beérkezett utasításoknak nagy löbbsége, a' Főrendi táblának részletes beleegyezése mellett még sincs megoldva e' kérdés is! — ismét azért, mert szerencsétlen országgyűlési szerkezetünkben a' kormánynak szándéka hivatalosan képviselve nincs, a' két táblának egymás iránti viszonyai pedig határozatlanok, — az első miatt az alakítandó közpénztárnak kezelése iránt a' legfélétkényebb óvakodás mellett csak amúgy tapogatódzva kellett sok időt töltve intézkedni; miután pedig a' két táblának ez iránti egyessége sikerült, akkor ezeknek egymásközti határozatlan viszonyai okoztak egy olly különbséget, melly miatt az egész tárgy egyidőre elmaradt, a' mi annál sajnosabb, mert miután az elvkérdések szerencsésen megoldattak, a' közös teherviselés alkalmazása, a' kezelés módja elfogadtattak volna, — a' megajánlandó summa feletti különbségben láttak a' Rendek olly elvkérdést, melly miatt készek voltak az egész ügyet megbuktalni; — az adó megajánlása, vagy megtagadása, és ha subsidium volna is, az az alsó táblát illeti kizárólag, mellyhez vagy járulnak a' m. Főrendek, és ekkor felterjesztetik, vagy egészen elvethetik azt; de a' summa mennyiségének meghatározásába nem bocsájtkozhatnak, — így vélekedett az alsó tábla többsége, — mi ezen okoskodás alapját annyiban tökéletesen osztjuk, hogy az adó vagy akár subsidium kérdésének megindítása az alsó táblát illeti kizárólag, — de következményét nem helyeselhetjük; mert ha van joga a' felső táblának az initiált adót vagy subsidiumot

egészen megtagadni: kell jogának lenni azt részletesen is visszavetni (quia qui potest plus, potest et minus) és így a' megajánlott adó vagy subsidionalis summát lejjebb szállítani van joga a' felső táblának, de adót initiálni vagy feljebb emelni nincs; — ugyanazért mi a' Förendek által javalt évenkénti egy millió adónak el nem fogadását hibás lépésnek tartjuk; mert principiumot benne nem látván, úgy hisszük, e' kisebb summával kezdve, mindazon nehézségek, mellyek minden dolog kezdetével elkerülhetlen kapcsolatban vannak, könnyebben győzethettek volna le, az oszlályozati, összeírási 's kivetési igazságtalanságok inkább eltűrhetők lettek volna, és a' jövő országgyűlésen elvállalendő nagyobb teher kivetésére szükséges adatok készen levén, azt minden tekintetben czélszerűbben lehetendett volna teljesíteni! — és most ennyi practicus tekintet fel van áldozva egy képzelt elv fentartásáért, és visszavetve e' korszerű kérdés több évekre. —

E' tárgygyal bár kapcsolatban volt, mégis bizonyosabb siker végett külön felírásban terjesztetett föl egy alapítandó hitelintézetnek terve! — kétség kívül igen nehéz feladás fenálló ösiségi rendszerünk mellett, egy a' mai kellekkel ellátott 's céljának hasznosan megfelelő hitelintézetnek felállítása, de, az angol közmondás szerint, nem a' legjobb, de a' fenálló körülmények közt lehető legjobbra kell a' statusférliúnak törekedni; el is járt a' választmány feladásában gyakorlati tapasztalattal, 's javalt terve egy-két pontjainak módosításával pénzbeli mostoha helyzetünkön nem keveset segített volna, és ha sikerül, a' földbirtokosok nagy számát megmentette volna bekövetkező bizonyos bukásoktól! — de ezen intézettel sem lett semmi, e' kérdés is megbukott, még pedig már közel reményelt megoldásához egy leérkezett k. kir. válasz következtében, 's miért? ismét szerencsétlen diactai rendetlenségünk miatt: ugyanis említettük már, hogy senki sincs országgyűlésünk folyama alatt, ki a' kormányt nyíltan képviselné, ki szándokát magyarázná, céljait kitűzné, 's hogy ezek

mind a' titkok titkai közé tartoznak az utolsó concertationalis perczig, — melly fonák eljárás miatt a' vitatott kérdéseknek vég-, és sokszor érdemleges eldön-sök mind az országgyűlésnek utolsó napjaira utaltatnak, — melly napokbani eljárás oly zavart, oly rögtönözött, hogy abban elborzadni kénytelen a' résztvevő azon felelőség alatt, melly illy, hogy ugy mondjuk, szórakozott módon hozott törvények által vállaira sulyosodik; — mert nincs idő, nincs nyugalom összehasonlítani az újabb észrevételeket, megfontolni néha az új irányt, mellyek az épen ilyenkor legsűrűbben érkezni szokott királyi válaszokban foglaltatnak, 's azért esik sokszor, hogy néha olyanok is elfogadtatnak, mik hosszab megfontolás után nem fogadtattak volna el, és ismét elvettetnek néha olyanok, mik, ha elegendő idő adatnék, nemcsak el nem esnének, de folytatott értekezések után üdvös eredményre jutnának, 's ez volt sorsa a' hitelintézetnek! — a' felterjesztett tervre érkezett észrevételeket kellőleg megfontolni, azok felett tanácskozni nem levén elengedő idő, az o' tárgynak vezetésével megbizott kerületi jegyző, nehogy rögtönözve olly intézkedések törvényesítenek, mellyek tán nemzeti 's alkotmányos állásunkra káros következéseket szülhetnének, jobbnak tartotta az illykor ugy is ingerlékeny kedélyeket mindazon észrevételekre, mellyek a' kormány részéről legjobb szándokkal tétettek, gyanakodó irányban kizsákmányolni, 's ez által magát az egész ügyet inkább megbuktatni, hogysem a' törvény illy elhamarkodott alkotásában megegyezni; — pedig ha e' fontos tárgynak folytatására idő 's nyugalmas alkalom még lett volna, 's a' leérkezett kir. válaszban az ellenörködő választmány eljárási körére tett gyakorlati észrevételek kölcsönösen felvilágosíthatottak volna, kétség kívül volna hitelintézetünk, és így egy nagy eredménye országgyűlésünknek. —

A' mi kereskedési viszonyainkat illeti, annak szomorító állapotját is kellő figyelemre méltatá a' lefolyt országgyűlés, egy választmányi munka éles felfogás-

sal bonczolja annak okait, előadja anyagi és politicus akadályait, és a' hazánk és Ausztria közt divatozó vámrendszer egy kölcsönös elveken felállítandó magyar védvámrendszernek eszméjét kedvelteté meg, és egy felírás Ő Felségéhez fel is terjesztetett, — az anyagi akadályok legyőzésére pedig közlekedési eszközök létesítése, csatornák és vasutak tervezettek, — és ha valaki figyelemmel kíséri e' tárgyak körüli fáradozásait az országgyűlésnek, mellyekkel minden adatok hiányában, minden vezetés nélkül, egyedül önmagára hagyva kinlódott, hogy, úgy szólván, semmiből teremtsen valamit anyagi jobblétünk megállapítására: az szánni fogja diaetái rendszerünket, melly szerint a' kormány, ezen főfactora a' törvényhozásnak, ezen legitim organuma a' hozott törvényeknek, oly elkülönözve áll, oly érdektelen szemlélője nemzeti törekvéseinknek, annyira nem vezeti, nem irányozza tanácskozásainkat! — és így azután csuda-e, ha csatornáink nem készülnek, vasutaink a' remények kétes téréen maradtanak, országutaink továbbra is a' régi rendszer szerint készülnek, vagy inkább nem készülnek? Nem, tekintetes Rendek, ez tovább így nem maradhat! a' mi kormányunknak érdekekben 's célban velünk, ugyanegynek kell lenni, melly hazánk érdekét az összes monarchia irányában is képviselje, — melly kifejlődésünket mindazon segédeszközöknek, mellyek egy kormánynak rendelkezése alatt állanak — czélszerű használatával vezesse, vezérelje, — melly a' nemzettel egy levén, biztosítsa mindazon érdekeket, megnyissa mindazon forrásokat, mellyeket csak egy erős, a' nemzettel egyes kormány biztosíthat 's nyithat meg; kormányunknak initiálni kell gyakorlati üdvös törvényjavaslatokat; mert különben a' nemzet, beteg állapotjának ösztönszerű érzetében, segélyt keres itt, segélyt keres amott! 's mert rendes törvényes uton nem találja meg azt, magány társulatok útján törekszik pótolni közösen érzett hiányait, 's meghül azon régi alkotmányos institutiók iránt, mellyek kifejtése, kijavitása, nem pedig eltörlése lenne

békes átalakulásunknak feladása! — Egyébként hogy kereskedési viszonyaink elintézésének ilt az ideje, azt elismeri azon kir. leirat, mellyben a' kormány a' szükséges adatoknak összeszedését és ezekből kidolgozott tervnek előmutatását igéri, melly szerint hazánk és az összes monarchiának anyagi érdekei kereskedési tekintetben igazságosan elintéztessenek! — mutatja azt a' nemzetnek kifejlett, 's mind az alsó tábla által kifejezett, mind pedig a' magány-társulatoknak jelentkező azon szilárd szándoka, — miként már a' müipar 's kereskedés mezején sem akar Europa többi civilisált népeitől elmaradni, — mutatja különösen a' védegyletnek sokak által megkedvelt eszméje, mellyben minden esetre erényes önmegtágadás is nyilatkozik, — mind-ezeket a' kormánynak komoly figyelemre kell méltatni, 's nem szabad közömbösen néznie, hogy a' nemzetnek akár összes sympathiája, akár némelyeknek érdekei olly magány-társulatok által vezéreltessenek, mellyek nem az ő hozzájárultával keletkeztek, — neki, a' kormánynak kell felfogni az összes nemzeti érdeket úgy, mint egyes szakoknak érdekeit, — kiegyenlítve az ellenkezőket azoknak gyarapítására; neki kell terveznie, kivivni 's kezelni a' szükséges eszközöket, 's így megnyerni az általános nemzeti sympathiát, szükségtelenné tenni a' vele — ha nem is ellenségesen, de legalább különböző irányban munkálódó magány-társulatokat, 's ez által megmenteni a' nemzeti ügyet pártos kezektől, mellyek közt a' közügy mindég pártügygyé formálódik. — A' védegylet kétség kívül beteg állapotunknak körjele 's azon bizalmatlanságnak gyümölcse, melly kereskedési viszonyainknak eddigi kezelése iránt hazánkban kifejlődött, 's helyes vagy helytelen legyen bár alapjában, eszközeiben és céljaira, annyi bizonyos, hogy a' bizalmatlanságnak okait megszüntetni legjobb mód leszen arra, hogy ezen rendkívüli uton előidézett védelmi rendszer, mint szükségtelen, ismét elmuljék, és a' müipar és kereskedés törvényes oltalmokat ismét fenálló institutióinkban feltalálhatván, azt egyébutt ne ko-

ressék, — de erre a' kormánynak elöl kell működni anyagi kifejlődésünk nagy munkájában, képviselnie kell a' magyar műipar, a' magyar kereskedés érdekeit, 's hogy ezt tehesse, a' mint felebb is mondánk, eddigi diaetalis rendszerünk egyéb módosításai mellett neki kell a' szükséges törvényeket e' részben is initiálni. ---

És így elszámálhatnám rendre mindazon 100 különféle tárgyakat, mellyeket ezen országgyűlés legjobb szándékában indított el, 's mellyek mind egyenként hajótörést szenvedtek részint az eddigi diaetalis rendszernek, részint a' régi sérelmi tacticának helytelen alkalmazásában, — 's mellyekből első állításomnak mindinkábbi kivilágosodása mellett azt kell kivonni, miképen mi magyarok kormányunkkal együtt a' constitutionalis reformok térén igen is njonzok vagyunk! — a' min azonban csudálkozni épen nem lehet: — alig ujult meg József császár elhunytá után e' honnak constitutionalis élete, annak elindított kifejlődését véres háborúk egy negyed századon át gátolák, — mellyek után a' zaklatott monarchia financialis dolgainak intézéseivel elfoglalva, majdnem feledni kezdé azt ismét szinte 1825-ig, melly évben a' régi törvényes rend ismét beállott, 's mig felséges urunk elhatározá, hogy ősi alkotmányunk elveihez hiven fogja kormányozni hazánkat, addig a' mozgás örökös törvényénél fogva már mi magunk számtalan változásoknak éreztük szükségét, 's így lett, hogy a' haladás emberei és a' kormány közt surlódások támadtak, olly surlódások, mellyekben a' kormány az eddig fenálló rendszer mellett, a' haladás emberei pedig annak czélszerű módosítására nyilatkoztak; — e' surlódás pártokat szült, a' pártoskodás szenvedélye üldözésekre fajult, ezek pedig a' haza boldogságára olly elkerülhetetlenül szükséges kormány és nemzet közti bizalmat ölték el. — A' keserűség már főfokára hágott, midőn egy nagy férfiúnak közbenjárása a' kormányt 's nemzetet kibékítésre hívta fel, 's az 1840-ki országgyűlés a' jövőendő iránti legjobb reményekkel oszlott el; illyenek közt ült össze a' mostani, 's nem

rosz szándék 's akarat, de igen természetesen megfogható járatlanság az új pályán 's az eddigi diaetális rendszerünk czéltalansága voltak okai azok meghíúsultának.

Ezeknek előre bocsájtása után már most figyelemmel tekintsük meg egykissé ezen lefolyt országgyűlésnek főmonumentumait; mert szükség az elmúlt események fontolgatásával szaporítani tapasztalásink tárházát, 's a' multnak bottásain okulva lesz czélszerű, jövőendő lépéseinket intézni.

Az ugy nevezett verificationalis kérdés (mert minden diaetának megvannak saját terminusai) vagyis a' követi megbízó leveleknek egy kerületi választmány általi megtekintése, és azokból egy hiteles követi lajstromnak elkészítése volt kétség kívül az első fontos és új tárgy, melly ezen országgyűlésnek figyelmét elfoglalta, annál inkább, mert nemcsak a' mult események, de különösen e' jelen országgyűlés elején több megyei törvényhatóságok követeinek meg nem jelenése aggódva hívták fel azt, 's kereste mindenki azon okokat, mellyek miatt constitutionalis legszébb jogainknak gyakorlatában késedelmeskedhetnek; 's miután kitünt, hogy Zala és Gömör megyék belső pártviszályok miatt nincsenek képviselve, a' részek pedig vagy azért, mert meg nem hívtak, vagy mert tetteleg még mindég az erdélyi kormányzék intézkedése alatt levén, még sincsenek Magyarországhoz volta-képen visszacsatolva, — nem küldöttek követeket: mindenek előtt törvényes kötelességök elmulasztásáért mindannyian perbe idéztetni rendeltettek; — a' megbízó leveleknek átnézése azonban, mint minden új eszme alkalmazásában: céljára, körére 's hatására nézve különböző nézeteket idézett elő, — voltak 's azok között mi is, kik emlékezve oly esetekre, mellyekben a' törvényhatóságok által rendesen választott követek országgyűlési helyeiknek elfoglalásában gátoltattak, hogy illy sérelmes akadály jövőre ne tétethessék, azért kívánták, hogy a' követi megbízó levelek egy kerületi választmánynak mutattassanak elő, 's ha az által szokott

rendes formában kiadottnak találtak, azoknak előmutatói, mint valóságos kövelek, az egész alsó táblai testületnek paizsa alatt vezeltessenek be őket illető székeikbe, — és erre elején a' többség csak hamar hajolt is, és a' kerületi választmány munkáját ez értelemben folytatá; — azonban a' pártérdekek, semmi alkalmat sem szokván elmulasztani, csak hamar megragadák ez ujat is, és nyomban érkeztenek panaszok egyenesen a' választások ellen, — a' fejéri petitio, a' turopolyai követnek ellenmondása és a' zágrábmegyei nemeseknek folyamodása illető köveleiknek választása ellen, mintegy ítéletet kértek a' felett, valjon helyes vagy helytelen volt-e a' választás? — és itt volt az első alkalom, melyben a' haladási párt közt támadott két külön oskolák mindegyikének emberei különböző irányban vitallák nézeteiket: — a' centralisatio emberei nemcsak a' megbízó leveleknek megtekintését, de a' választási eljárás törvényes vagy törvénytelenységének elítélését is ezen választmányra akarták bízni, mely elibe azután minden választás elleni panaszok is beadandók lettek volna; — a' municipalis rendszer barátai pedig a' választást nem másnak, mint a' folytonosan működő, soha meg nem szünő municipalis élet egyik hivatalos actusának tekintvén, a' feletti bíraskodást semmi centralis censura alá sem kívánták bocsájtani, — a' nevezett választmányra egyedül a' megbízó levelek külső szokott formájoknak megtekintését, és egy hiteles követi lajstromnak elkészítését bizván, mely által az így elismert követ, országgyűlési székének elfoglalásában és hivataloskodásában az összes testülettől pártolva, senki által sem gátoltathatnék; és voltak erős viták! — a' külföld példája, az összes országgyűlési testületnek egyes törvényhatóságok feletti felsőbbsege, az ott kifejtett többségben a' nemzet akaratjának nyilatkozása 's a' t., mind felhozattak, — minket azonban, és mind az országgyűlési, de a' beérkezett utasítások szerint a' megyék többségét is, a' fentebbi okok ellenében, törvényhatósági életünk természetének egyszerű felfogása az utóbbi véleményre határozott;

's valóban az országgyűlési követek választásának nálunk divatozó módja és azon választási rendszer közt, melly külföldön létez, oly érdemleges különbség vagy on, miként azt előbb megszüntetni, vagy az összehasonlítást egészen mellőzni kellene. — Anglia-, Franciaországban a' törvényes kellekkel felruházott választók, egy külözt helyre egybehivatva, megválasztják követeiket, és kiadván azoknak megbízó levelöket, eltávoznak ismét magány hivatási körükbe, 's e' választó testület, mint illyen, alakulva nem marad, a' bekövetkező új választásig nem is hivatik össze többé, — ha tehát az illy választásoknál törvénytelenések, a' választási szabályokat megszegő kicsapongások követtettek el, 's főkép ha a' szabad választás akárki által 's akármedly módon gátoltatik vagy erőszakoltatik, természetesen kell lenni egy hatalomnak, mellynek e' sérelmek elibe terjesztethessenek, általa orvosolthassanak, 's azért folyamodnak a' választási szabadságukban megsértett francziák vagy angolok a' parlament és kamarák elibe, azért vagynak felhatalmazva a' törvénytelen választásoknak megsemmisítésére. — Mi egészen máskép van ez nálunk! — Nálunk az országgyűlési követek a' törvényhatóságoknak különös megbízottjai, — a' testület, melly öket megválasztja, nem ezen egy esetre összehívott 's a' választás után ismét széteszlendő gyülekezele egyes személyeknek, hanem egy állandó törvényhatóság, melly helyhatósági körében törvényes hatalmakat gyakorolva, soha sem szünik meg, idő szerint rendszeren összegyül, és különösen követeivel folytonos hivatalos érintkezésben marad, azoknak parancsait, utasításait teljesítés végelt megküldi, — azokat visszahivhatja, és ugyanazért azoknak helyes vagy helytelen választása felett is senki más, mint csak egyedül önmaga ítélhet; — de nincs is szükség, hogy e' felett más valaki ítéljen; mert föelv marad mindég, hogy a' követ a' többség választottja legyen, ha nem az, nálunk a' megyei nyilvános életben ismételve nyilik alkalma a' többségnek, ellene nyilatkozni 's

öt visszahívni; ha pedig az, úgy a' kisebbségnek nem lehet, nem szabad a' többség akaratát nem respectálni! — pártokat, pártoskodást senki se emlitsen; mert ugyan ama hely, hol ezek fölött itéltetni kívánnak a' centralisatio baráti, nem tűzhelye-e a' pártoknak? — 's ha már pártoknak kell lenni, — pártoskodást pedig nem lehet tökéletesen kizárni a' nyilvános életből, — nem jobbe, hogy a' sokoldalú megyei életnek sokféle érdekeiben meghasonlott különféle nézetek legyenek képviselve egyenként, hogysen a' középponti érdekek körül kifejlett pártok kezei között egy roppant ferde felfogásnak áldoztassék fel milliók érdeke; — az országgyűlési testületnek függetlenségét se hozza fel senki, — nem zsarnokolt-e az erős angliai parlament, és a' büszke francia kamarákon már több egyes ember? — míg Magyarország törvényhatóságait mind és általában, sem elnémitani, sem elijeszteni senki sem birta még soha, — ezeknél fogva, mint mondánk, a' verificationalis választmánynak köre csak pusztá megtekintésére a' megbízó leveleknek 's a' hiteles köveli lajstrom elkészítésére szorítottatott, oltalmára inkább az elválasztott törvényhatósági követeknek, mint a' választásoknak megbíralására, és azért sem a' fejéri petitio, sem a' posonyi választó polgárságnak folyamodása érdemileg nem tárgyaltattak; — másként állt a' kérdés a' turopolyai követ ellenmondása és a' zágrábi nemeseknek a' horvátországi követek választása ellen beadott folyamodása tárgyában; a' horvát tartományi gyűlés nem hasonló testület megyei vagy városi törvényhatóságainkkal, folytonosan nem működik, egyes esetekre hivatik csak össze, 's feladásait végezve eloszlik, időnként nem jön össze 's általában alakulhatása nem föle függ, azért itt már szükséges volt — nem a' választás ellen beadott panaszoknak megbíralásába, és így talán a' választás érvényes- vagy érvénytelenségének elítélésébe bocsátkozni, de igen alkalmat szolgáltatni arra, hogy a' panaszló felek sérelmeiket előadhassák és annak törvényes orvoslását követelhessék, és e' végre igen helyesen kívánta az alsó tábla megkérni ő Felségét

arra: hogy a' horvát tartományi gyűlést összehívni, és ez által a' fenforgó panaszok és sérelmek igazságos megszüntetésére alkalmatszolgáltatni méltóztassék; ennyire respectálta az alsó táblának többsége a' választást, hogy még ez esetben sem mondotta ki annak megsemmisítését, és a' megjelent horvát követeket ilyeneknek végiglen el is ismerte. —

Ezen verificationalis kérdés után következetességi rokon kapcsolatokban pendültek meg a' megyei választások és tanácskozások alkalmával elkövetni szokott kicsapongások és ezeket Horvátországban különösen előidézö illirismus. — E' két tárgy, bár legközelebbi eredményében egy, annyira különbözik természetében és tendenciájában egymástól, miként azokat külön kell megérintenünk.

Mióta Verböczynek eszméje (universitas Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium) ellen felfogott megyei közönségnek gyűléseiben már most a' szavazatok non tantum ponderantur, sed et numerantur; mióta a' választásoknál nincs szükség azon büntetésekre, mellyekkel fenytettek azok, kik a' reájok ruházott hivatalokat elfogadni nem akarták, — mióta, egy szóval, a' tekintélyek kora mulni, a' polgári érzet méltósága pedig egyes emberekben inkább kezd fölébredni, 's azért nem olly könnyen bizzák valakire annak elhatározását, mellyik félen vannak a' vota saniora: azóta kétségkívül megyei rendszerünk belső természetében változott meg; — 's ha hajdan a' most említett Verböczy-féle értelemben felfogott megyei életben nem volt meglepö ujság, midön egy nagy dynasta, mint főispány, önkénye szerint nevezte ki a' megyei tisztviselőket: ugy most a' mai körülmények közt kifejlett megyei életünkben szomoritók bár, de szinte nem meglepö ujságok olly események, mellyek, kivált a' választási, de már most, fájdalom! tanácskozási gyűléseinkben is véres kicsapongásaik és alacsony vesztegetéseik által a' középkor barbarismusaira ugy, mint a' romai romlottságnak pulyaságára, egyaránt emlékeztetnek; ezen tévelyedései a municipalis életnek sza-

poriták a' centralisationnak barátait, és kétségen kívül való, — ha még jókor vissza nem ijedünk azon örvénytől, melly felé, szerencsétlen párdüh által ragadtatva, önmagunk rohanunk, elsülyedünk abban végképen, 's veszni fog municipális életünk, veszni fog vele együtt a' régi magyar alkotmány. — A' vesztegetés nagy polgári bűn! mellynek nagyságát csak azért nem fogjuk fel, mert többet vagy kevesebbet majdnem mindannyian részesei vagyunk; mert habitualis lett az közöttünk; és mert annak díját egyrésről már rendes kiadásaink közé soroltuk, másrésről időnkénti jövedelminkhez számoljuk; — olly bünt, mint a' vesztegetés, mert személyes érdekeknek hizelg, elején mentetgeti az ember, azután pedig megszokva, minden szégyen és szémeiem nélkül gyakorolja! — 's minél általánosabb, minél nehezebben büntethető illy vétek, annál több lelki, több morális erő és energia kell annak elfojtására. — A' vesztegetés! mennyi kárt nem tett az már hazánkban! mellözve azon nagyszerű depravatiót, mellyel egész közönségeket fertőztet meg, hány megyéknek nem dülta fel belső csendét, hányban nem akasztotta meg a' beligazgatásnak egész műszereit, hányban nem állította vagy ferdítette el az igazság kiszolgáltatását, hányban nem akadályoztatta meg, hogy a' közvélemény rendes, törvényes organumai által nyilatkozhasssék, hányban dül még most is constitutionalis szabad életünknek gyökérfáján a' helyhatósági rendszeren!? mellyet, természetéből kiforgatva, rendeltetésére egészen alkalmatlanná látszik tenni! — A' vesztegetés! nem fosztotta-e meg e' mult országgyűlést legnagyobb becsü gyöngyétől, azon férfitől, ki első mert kiemelkedni az eddigi magyar szük politicának köréből, 's bátor volt felhívni a' kormányt 's nemzetet együtt munkálódni e' haza jobb jövődjén, anyagi 's szellemi boldogságán. — A' vesztegetés egy száz fejű hydra, melly ezerféle alakokban tűnik fel mindenfelé, és bujasenyvként mérgezi megyei életünket; — mellyben ollyannyira tet-szünk magunknak, mert eszközét találván fel benne

mindenféle rossz, sőt néha a' jó indulat is: mert a' bosszúnak édes alkalmat nyújt, a' barátságának szinte próbakövétül szolgál; ha a' hivatal vétkes vágyát segíti, az érdem megjutalmazására szinte szolgálhat, — ha a' privát érdeknek hatalmat szolgáltat kezébe, a' közjóért epedő kebelnek szinte kínálkozik azzal, — ha az önkény kezében zsarnoki eszköz, a' szabadság emberejében védpaizs is lehet, és épen azért, mert minden indulat kiszákmányolhatja azt, lett e' bűn olly általános, terjedt e' vétkek olly szélesen el; mert az indulat nem fontol, de hevében nyúl minden eszközhöz, és megragadja azt, csak szenvedélyének szolgáljon. — E' hydrának megfojtására törekedjék a' megyei élet, hogy el ne haljon, — és szolgáljon erre az általam említett nagy férfiúnak példája, ki morális erejének érzetében szükségnek tartotta megtagadni önmagát, visszavonulni, egy időre legalább, mindazon nagy céloktól és feladásoktól, mellyeknek megoldására hazája által volt meghíva, — inkább, mint hogy a' vesztegetés útján nyújtott tisztátlan eszközöket a' legüdvösb' célok elérésére is merte volna megszentelni! — E' nagy példa legyen előttünk! és süssük a' morális becstelenség bélyegét mindarra, ki még ma is, miután magasztos példák lesznek előtte, mégsem térne el vétkes irányától, mellyben eddig a' legjobbakkal is indulataik hevében elragadtattak. — Kétség kívül nem lesz könnyű egy illy általánosan elterjedt rossznak orvoslása; mert titkos utakon üzetik az, és a' morális hatásnak is megvannak határai, a' polgári büntetések pedig illyféle bűnösöket nehezen érnek utól; — de azért nem szabad kétségbe esnünk, a' nemzetnek úgy, mint egyeseknek megvannak veszedelmes életszakai, mellyekben, ha nincs elég morális erejük önszentartásukra, elvesznek, és ez rendesen a' kifejlődési kor! — Az ifju fiatalságának hevében, itt-ott intő szavak daczára, rohan az előtte kínálkozó élvezetek özönébe, 's elhal, — a' fiatal vagy megújuló nemzet az előtte felnyitott politicus életnek térén, hű fiainak nyilatkozó figyelmeztetései mellett is, ha szenvedélylyel élvezi azo-

kat, elvesz, — de ha van választottjainak elég morális erejük, kik a szenvedélyt visszautasítják, a bűnt, mint illyent, önmeztelenségében pelengérré állítani, kik nemcsak beszélni, de tanaik szerint cselekedni is mernek, kik morális szilárdságukban sem a' gunyolódó sokaság, sem barátaik visszavonulása, sem nyilvános sértegetések által nem hagyják magokat eltántorítani, kik visszatartani akarják és bírják is — birni pedig fogják, mert az igazság, talentummal párosulva, erősebb mindennél — e' népet szenvedélyes tévelgéseiben: akkor e' nemzet élni fog, — 's a' megyei kicsapongások csak tanúságos botlások voltak, mellyeken okulva, rendezheti hazánk szebb jövődjét, fentarthatja új formák közt is municipalis erős életét! — A' nehézség kétségkívül csak abban van, hogy míg a' megyei közönség csak egy privilegialis classisnak öszvege, addig képességi qualificatióról szó alig lehet, — képességi qualificatiók nélkül pedig nem igen lehetséges úgy megtisztítani a' választó 's tanácskozó elemeket, hogy azokra rossz akarat és szándék mellett veszteségek által károsan hatni ne lehetne; — a' legújabb két törvény azonban, melly birtok- 's hivatalképességgel ruházta fel a' nem nemeseket is, e' kérdésnek megoldására nézve is olly sarkalatos irányt adhat, mellyhez majd csak bővebb 's különösen a' nevezett két törvények következményeinek bővebb megfontolása után lehet szólni! — Addig is hazánk nemtője őrizze e' nemzetet, nehogy az ősi alkotmány korcs ivadékok dulásai alatt omoljék szét, és gyáva öngyilkos kezeiktől vegye halálos sebét 1000 éves europai zarándok életünk. —

Hazánk kapcsolt részeiben a' testvér Tót- és Horvátországban e' bűnös eszköz — a' vesztegetést érttem — egészen más irányban használtatik, és mint mindenütt, ott is megtermi mérges gyümölcsseit, a' köz- és házi csendnek felzavarását és az általános depravatiót; — a' pártidüh ott tán öngyengeségének érzetében a' nemzetiség paizsa alá lopózkodott, 's az illyr nyelvnek tudományos művelésére keletkezett társulatok csak

hamar politicus pártokká változtanak, mellyeknek főfeladásuk közé tartozott, keserőséget és gyűlölséget, gúnyt és üldözést hirdetni a' magyar nemzet, a' közös magyar haza ellen, — alapoka ez ingerültségnek alig volt egyéb privát érdeknél, és a' zágrábi tisztválasztás iránt kiejtett hatalomszava egy-két nagyobb befolyású meggondolatlannak hívta fel alkalmasint több gyengéknek egyesülését, kik szenvedélyök elragadtatásában minden eszközt jónak találtak céljuk elérésére, és nem irtóztak magát a' már majd 8 százados hazai egységet megtámadni, vak párthiveiket ez ellen fellázítani, hogy nyomorú magán-boszújokat tölthessék, vagy hiú győzelmeket ünnepelhessék, — és folyt vér, folyt a' megyeházban 's körében, mellynek pitvarát törvényeink szentesítették meg; mert előre meggondolt gyilkos szándokkal felfegyverkezten hozták be népüket a' böszült vezérek, 's mindez egy rendezett, több századok lefolytán törvényes kormány alatt létező országban történt! Ime a' borzasztó példa, hova vihet párt-düh, milly eszközökhöz nyul az céljainak elérésére. Ez állapoton tökéletesen segitni kétségkívül a' törvényhozásnak feladása lesz, de szükség és kell, hogy a' kormány se késsék kötelességeinek teljesítésében! — a' polgárok személyes bátorságát fentartani a' törvényes kormánynak tisztéhez tartozik, nem jó volna, ha a' nép máshonnan várna ebbeli védelmét, és azért kétszeresen szomorú, hogy e' zavarok már több évek óta marcangolják ama vidéket, mellynek annyi oka van Magyarország egységén örülni, 's melly olly nagyon tudja, milly rossz dolga volt, midőn attól külső viharok elszakították. — Még egyszer visszajövnék e' tárgyra, melly épen azért, mert a' legujabb események szerint eddigelé még csak csillapodni sem látszik, igen megérdemli a' közös figyelmet.

Oldatlan maradt tehát e' kérdés ugyan (értjük a' megyei választások szabályozását), de megvitatása e' bajnak, — a' bűnnek napfényre való kihuzása és pelegérezése minden esetre nagy nyereség! — oldatlan

maradt; mert hirtelenében némelly előzményezett intézkedések nélkül azt megoldani nem is lehetett, 's tökéletes meggyőződésünk szerint mindaddig nem is lehet, míg újabb elemekkel erősülve, önmaga nem forrhatja ki magából a' megyei hatóság mindazon salakot, mellynek kiforrására a' castai rendszer mellett elég ereje soha sem leszen, mire azonban az előlépéseket az említett két törvényben az országgyűlés meg is tette. —

Az ösiség megszüntetése, vagy legalább érdemleges módosítása mellett az utasításoknak nagy többsége nyilatkozott, és egy javallatnak kidolgozásával megbízott ker. választmány be is mutatta ebbeli munkálatát, mellyot azonban mi idő rövidsége miatt tanácskozásba sem vettünk! — 18 hónapig ültünk együtt, és mégis idő rövidségéről panaszkodunk; nemde ez kissé anomalia, — és pedig mégis úgy van, idő rövidsége miatt nem vehettük fel e' nagy tárgyat, mellynek korszerű elintézésétől annyi sokban függ anyagi jobblétünk; — és az anomalia nem a' történt elmaradásban, de ismét csak az országgyűlési rendszerünkben fekszik, melly mellett igen természetes, hogy sok teendőink közül igen sokra nem érünk! — 's ha visszatekintünk 1825-től tartott országgyűléseinkre egyenként, és azoknak kinos vajadásokszülte eredményei szerint állítjuk fel hazánk kifejlődésének progressiv scaláját, e' szerint egy század kell, hogy mindazon tárgyak, mellyeknek szükségét ma, most már érezzük, elintéztessenek, úgy hogy mire az utolsókra kerülne a' sor, azok kor- 's czélszerűsége elmulván, újabb kívánatok tengerébe fulnának, és így országgyűléseink mindég csak tervezői lennének — mint valóban most is azok — soha nem létesülő reformjainknak; — ha egy negyedfél éves diaeta kellett urbéri viszonyaink elrendezésére, — ismét egy egész a' váltótörvénykönyvnek improvisált behozatalára, — a' büntető rendszert pedig egy másfél éves sem tudta elintézni: ugyan hány országgyűlés kell azon tárgyak elintézésére, mellyet csak e' mostani elindított? — ennek kétségkívül máskép kell lenni, és hogy legyen,

kormány- és nemzetnek az országgyűlési rendszernek czélszerűbbítését szilárdul kell akarni. — De hogy az említett tárgyra visszajöjünk, az ösiség czélszerű módosítása életkérdés nemzetünkre általán, életkérdés földbirtokosainkra különösen; — az ösiség, mint most áll, bilincsen tartja a földet, korlátok közé szorítja a birtokszerzést, annak tulajdoni jogát egyes családokhoz köti, minden másnak birtokát abban bizonytalanná teszi, 's azért a fekvő birtoknak becsét lenyomja, értékét csökkenti, és már most ma körülményeinkben a családoknak nem fentartására, de sebesebb elpusztulására szolgál; — ugyanis a gyakorlati élet a régi institutiokat, ha azok idő szerint hozzá nem simulnak, — kivált ha anyagi érdekekben vele különböznek, nem kiméli, sőt az elavultakat, ha makacson fentartatnak, önmagokban semmisíti meg; — így áll az ösiséggel nálunk! a népesség szaporodása, az élénkebb kereskedés, a sebesebb pénzforgalom, a müipár, a szabad adás vevés nyereségei számtalan jövedelmi forrásokat, és dúsabbakat nyitottak az eddigi mezei gazdaságnál, általánosan tehát a nemzetek gazdagodtak, anyagi jobblétre vergődtek; az anyagi jobblét pedig több kényelmekre számolhatván, az általa kifejett müipar illyekkel kecsegtetve kínálja meg az összes nemzetet, melly azokat megszokván, szükségei igen megszorodtak, ezek pótlására ismét több és újabb költség kívántatott, ennek fedezésére pedig a jövedelmeknek kellett volna munka és ipar által hasonló irányban szaporodni, — és a kézműves, a mesterember, a kereskedő állapotjának fokkonkénti kifejlődése, az első szorgalmas munkája, az utóbbiak pedig czélszerűen befordított, előbb kölcsön vett, utóbb megszerzett tőkék által szaporították is jövedelmeiket, képesekké váltak fedezni szaporodott szükségeiket, míg a nálunk elközlönözött földbirtokos, balul felfogott castai szük érdekeit legyezve, megmozdulatlanul ragaszkodott kiváltságos ösiségéhez, és azért nem fejtette, de nem is fejtheti ki anyagi erejét, jövedelmei nem azon arányban szaporodtak, mint szükségei, és így naponta szegényedik, adó-

súl, és hogy adósságaiból ki ne vergődhessék, ismét az általa féltett ősiség gátolja; mert olly birtokrendszer mellett, mint az ősiségnél fogva létezik, olcsó és biztos hitelre senki sem számolhat; mert birtokra, kinek erős jogu tulajdonosát senki sem tudja, kölcsönt sem adhat senki, vagy csak nagy kamatra, — így tehát uzsorások kezébe esve, a' földbirtokos ha már látja, hogy nem menekülhet, és becsületes ember lévén, fizetni akar, ismét az ősiség átkát érzi; mert senki sem fizeti meg jószágának illő árát! — hogy is adhatna valaki egy praecarius birtokért, minőt neki az ősiség rendszere mellett eladnak, annyi árt, mint adna ollyanért, melly tökéletes tulajdona lenne, — 's így mai körülményeinkben kétségkívül az, hogy az ősiség a' földbirtokost industriájában gátolja, jövedelmeiben csökkenti; uzsorások kezébe veti, és nemhogy birtokában védelmezné, de sőt igen sokszor annak olcsó elharácsolására kényszeríti, azért hát önmegtartási ösztönünk parancsolja annak módosítását.

† A' magyar nemzetiségnek gyarapítása 's különösen a' magyar nyelvnek hivatalosítása szinte a' legbuzgóbb törekvései közé tartozott a' jelen országgyűlésnek, és ha volt tárgy, melly iránt általán 's osztatlanul fejezte ki magát a' képviseleti testületnek akarata, ugy ez volt az; mégis nemcsak a' kormánynak sokoldalu 's figyelmet érdemlő észrevételei által kimutatott nehézségeknek elosztatásával kelle küzdenie az alsó táblának, de egy botránnyos akadály is görditetett elibe, mellyen kicsinben mult, hogy az egész országgyűlés meg nem tört; — és ime itt a' hely, hol az eltévelyedett illyris-musról kell újabban szólnunk: — Horvátországnak Magyarországgal egy kir. korona alatti egységét nincs a' ki tagadja, — de nemcsak egy király, de ugyanazon egy törvényhozás, ugyanazon egy kormányzék, ugyanazon egy főitélőszék alatt él e' két nemzet, tehát mind törvényhozási, mind kormányzási, mind bíraskodási rendszere mind objective, mind subjective ugyanegy, vagyis a' két testvérnemzet egy statusban él, —

hivatalos nyelve mindkettőnek eddigelé a' középkorban felsőségre kapott latin nyelv volt, azon latin nyelv, melly már minden civilisált statusoknál a' közéletből a' tudósok szobájába (hová az már ma voltaképen tartozik) tisztelettel elutasítatott; — de végre mi, a' magyar status, — Magyarország és annak kapcsolt részei, önérzetünkre felébredve, a' holt nyelvtől szinte bucsút kívánván venni, élő nyelvünket a' magyart törökszünk általános hivatalos nyelvvé tenni, — és hová testvéreink, kiknek eddig soha eszökben nem volt azt állítani, hogy ők Magyarországtól külön statust képeznek, — kik, mig a' hivatalos latin nyelv divatozott, soha sem panaszkodtak, hogy e' nyelvet az ő népek nem érti, kik magyarországgali egységeket, midőn külső viszontagságok egy részben őket e' hontól elszakasztották, olly igen emlegették, olly nagyon kívánták, — most külön nemzetiségöket emlegetik, és municipalis jogaikra hivatkozva, a' magyar korona alatti tartományoknak statusegységét szinte tagadják, — sőt holmi confoederalionalis ábrándoknak mámorában magokat társországoknak „Regna socia“ nevezik — megfelejtkezve diplomaticus nevezetökről, mellyet minden oklevelek partes adnexae kapcsolt részeknek fejeznek ki! — Azon erős alaphól indulva ki, hogy a' magyar korona alatti tartományok egy statust képeznek, egy statusnak pedig általános hivatalos nyelve csak egy lehet, — igazság és méltányosság, historiai 's positiv jog szerint merjük állítani, hogy Magyarországbán és kapcsolt részeiben hivatalos nyelvnek a' magyarnak kell lenni. — Az igazság kívánja azt, hogy a' hivatalos nyelv a' többség nyelve legyen, Magyarországbán pedig a' magyar és szláv ajkúak közt a' többséget a' magyarok teszik. — a' méltányosság szerint a' hivatalos nyelvnek annak kell lenni, mellyet a' földbirtokosok, a' polgári jogokkal felruházott osztály és így nálunk a' nemesség nevez magáénak, 's a' melly a' többi közt a' legműveltebb, és e' tekintetben ismét a' magyaré az elsőség. — A' historia, melly e' hazát Magyarországnak, fejedelmét magyar

királynak, törvénykönyvét magyar törvénynek nevezte, szóval, melly e' honnak nevet, trónt és political állást adott, szinte a' magyarság elsőbbsége mellett nyilatkozik, — a' positiv jog végre, melly az összes status többségének akaróján alapszik, egyenesen a' magyar nyelvet hivatalosítja. — Nem is panaszkodhatnak a' horvátok oroszlányi eljárásunk felett! — avagy Lotharingia és Elsas, — vagy Scott és Vallis, vagy végre Éjszak-Americának polyglott népei panaszkodnak a' hivatalos francia és angol nyelvek iránt! — vagy azt kívánják, hogy egy-pár százezer emberért 5 millió magyar legyen illyrré, vagy pedig ugyanazokért szakadjon meg stateegységünk, még pedig nem két-, de sokfelé? mert az övékhez hasonló joggal követelhetik az oláhok, felső tótok, oroszok, németek, hogy az ő körületeikben az ő nyelvök hivatalosíttassék! — és hogyha mindezekből nem látják át a' horvátok, hogy az ő törekedésük jog szempontjából a' status egysege ellen intézett merény, gyakorlatilag pedig absurdumra vezet: ugy ök betegek, kiket gyógyítani kell; — de hogy a' dologra visszatérjek, nemzeti magyar nyelvünk hivatalosításában egy lépéssel haladni kívánván, azt határozzánk, hogy tanácskozásainkban egyedül és kirekesztőleg ezt fogjuk használni, és más nyelven előadásokat nem hallgatunk meg, — már kérdem: van-e ezen határozatban valami ollyas, a' mi legkisebb jó szándék mellett, sőt egyenesen ellenséges indulat nélkül jogsértésre, önkénytes zsarnokságra magyarázathatnék, ugyan micsoda, nem mondom országgyűlési, de akárminő egyesületi testület az, melly még annyi belső mozgási szabadsággal sem bír, hogy a' nyelvet, mellyen tanácskozzék, meg ne határozhassa, — avagy ha ebben gátolhatja valaki, nem lehet-e az általa használandó székek, asztalok, könyvek, toll és papirnak választásában és elrendezésében gátolni? és mégis a' horvátországi követek, kik, jól megjegyezve, mindketten magyarul értenek és beszélnek is, és ismét jól megjegyezve, kiknek a' magyar nyelvbeni jártassá-

guk a' képviseleti testület előtt (mert a' kerületben magyarul is szólottak) a' határozat előtt tudva is volt, — e' határozatban municipalis jogaiknak sértését, erőszakos zsarnokoskodást láttanak; hiában hozatott fel, hogy nincs törvény, melly a' latin nyelvnek használatát parancsolná, 's így tökéletes szabadságában áll a' táblának tanácskozási nyelvét elhatározni: ők sérelem, elnyomás és zsarnokság ellen hangosan panaszkodtak! — Ugyan ha a' párisi kamarában a' strasburgi követ németül vagy a' corsicai olaszul szólalna fel, vagy az angol parlamentben a' vallisi grófság képviselője régi nyelvében szónoklana, — mit mondanának e' két nemzetnek statusférjai? — Pedig nálunk talán, mert az engedékenységnak jobb gyümölcse reménytetett, — talán mert még a' horvát vidékeken a' magyar nyelvet még csakugyan kevesen beszélék, a' hozott határozat alul a' horvát követek a' törvénynek rendelkezéseig kivétettek, — de, fájdalom! csak egy botrányos esemény után, mellyet nem hoznék itt fel újra, hogy emlékezete is muljék mihamarébb, ha nem találnék ebben ismét egy új erősítő okot az országgyűlés rendezése nagy szükségének bebizonyítására. — A' leérkezett kir. válaszban felhivatott az alsó tábla, hogy positiv törvényeink hiányában nem lehetvén a' horvát követeket eddigi gyakorlatukban háborgatni, hagyja meg őket volt szabadságukban tetszésök szerint magyar vagy latin nyelven szólhatni a' tanácskozásokban, — és a' tábla autonomiájának sértését látta ezen leiratban, és elhatározá, hogy végzésénél megmarad; mert belső függetlenségét veszélyeztetné, ha attól elállana, — és eljött a' szerencsétlen nap, mellyen e' kir. válasz felett országos ülésben tanácskozánk, a' horvát követek felszóltak latinul, de első szavukban meggátoltattak; mert a' nagy többség — és itt megjegyezni kérem — a' megyei követeknek nagy többsége gátolta őket; — az elnök felszólítatott, hogy a' végzést tartsa fenn, és a' horvát követeket annak megtartására szorítsa: ő felszólítá, kérte, sőt intette is őket, hogy a' közcsend tekin-

tetéből is szóljanak magyarul, de őket erre szorítani, mint monda, positiv törvény hiányában nem képes, és a' botrányos lárma közt kerületi ülésre vitetvén vissza a' tárgy, a' többség kénytelenítettnek nyilvánítá magát, előbbi végzését a' horvátokra nézve módosítani, — és ezen eljárás, vélekedésünk szerint, a' mult országgyűlésnek legnagyobb botlása, melyet soha sem követett volna el, ha a' képviseleti tábla rendezve, az elnök jogai 's kötelességei kiszabva és az egésznek autonomicus köre megírva, biztosítva lettek volna, — 's triumpháltak is nemzetiségünk ellenségei e' tagadhatatlan gyengeségünk felett, de örvendezésük soká nem tarthatott; mert a' magyar nemzetiség ügyében nem sokára leérkezett k. kir. válasz csakhamar felébreszté őket ábrándjaikból és meggyőzte arról, miként nemzet és kormány egyformán akarják illő polczra emelni azt, és hogy magyar király 's magyar törvény alatt annak, ki a' politicus jogok gyakorlatában részt akar venni, magyarul tudnia kell. — Megnyugtatta e' kir. válasz az egész magyar nemzetet is az iránt: hogy nincs többé mit félnie a' kormány részéről nemzetiségi kérdése felett, mert nemcsak nem bántani, de azt világosan pártolni határozta el magát felséges urunk, és a' törvényeknek és kir. válaszoknak csak magyar nyelven szerkesztése olly alapja a' magyar nyelv hivatalosításának, mellynek létele után azt nemcsak eldönteni, de tökéletes általánosításában sem lehet többé gátolni, — és azon részletes pontok, mellyek e' részben még kívánandók maradtanak fenn, önkényt fognak simulni a' hatalmas alapszabályhoz, mellyből eredeteket és éltető nedvöket szívják. —

A' nyilvánosság, ezen palladiuma minden alkotmányos életnek, szinte szóba került, — nyilvánosság nélkül bármí kezelése a' stathatalomnak ferde irányban tévelyeg: — egyesek kezében despotiává válik, néhányakéban Castákat teremt, elzárt privat politicus körök pedig mindég cloubbi iszonyuságokra fájlnak; — és ezért kell minden hivataloskodó organumait a' statusnak illő nyilvánossággal felruházni; mert

csak így, és csak ez biztosítja a nemzetet azoknak törvényes eljárása felett, — e nyilvánosság országgyűlési rendszerünkben, bár első tekintetre majdnem tulságosnak látszó legyen is, valódiilag mégis hiányzik, és épen, mert nincs meg azon kellő nyilvánosság, mellynél fogva a tanácskozásoknak minden árnyéklatát, menetét és változásait tökéletesen leírni lehetne, és ez által az egész országgyűlést egy hivatalos hírlapban tükröhüsséggel lefestve bemutatni a nemzetnek; — azért folyamodik az országgyűlési testület a nyilvánosságnak mindennemű pótlékaihoz, mellyek, mint minden surrogatum, nemcsak tökéletlenek, de sokszor a legnagyobb visszaélésével a bitorlott nyilvánosságnak károsan is hatnak, és mint a legközelebbi országgyűlési események bizonyítják, szomorú következései is vagynak, — és mégis minden arnyékoldalai mellett e most divatozó nemét a nyilvánosságnak, jobbnak hiányában és jobbnak reményében, mégis tűrni kell, — mert nála nélkül csak hamar elmerülne diaetánk is a zárt testületeknek castai vétkeiben, — és ön zárt, vagy egy más hatalmas érdekeinek szolgálna csak eszközül; — valóban ha egy hivatalos országgyűlési lap hiven közölné a tanácskozások folyamát, — nem volna szükség a hallgatóságnak rakonzátlankodásait, gúnyzajongásait és százféle kicsapongásait eltűrni; mert akkor egy józan házi rend, és arra alapított szigorú fenytéki szabályok által a garázdákat féken lehetne tartani; — még a mostani körülményeinkben az ugy is hely- és időhöz szorított nyilvánosságnak most divatozó módját minden hibái mellett megilletni sem meri az alkotmányos ember, — habár másrésről visszaborzad olly események felett, mint mellyet a szatnári ujjab követek fellépésekor e lefolyt országgyűlésen megértünk, — mellyről azonban, — noha e botrányos jelenetnek alapoka is országgyűlési testületünk rendtelenségében, és a kellő nyilvánosság hiánya miatt a most divatozó hallgatóság szabaddosságában rejlik — mégis elmondanunk kell, miként ezen botrányos esemény a hazánkban kifejlődött pár-

toskodási szellemnek nyilvános győzelme volt törvényességi érzetünk felett! — mi követek egyenként, — és az országgyűlési követi kar összesen, eltűrtük, miként egy törvényesen elválasztott, egy hatóságot képviselő megyei követ a' hallgatóság által székfoglalásakor gúnynyal, szitkokkal, fenyegetésekkel, sőt, mint állítatik, tetteges sértésekkel is illettessék, — mi, kik a' verificatio kérdésénél a' követek sérthetlenségét ollyfenyenyen vitattuk, — mi, kik az elválasztott pesti követnek székfoglalásabani meggátoltatását még most is mint sérelmet, 's alaposan emlegeltük, — igenis midőn ezt egyrésztől cselekedtük: másrésztől, hogy hasonló történjék, megengedtük, a' pártoskodásnak szenvedélye zsarnokoskodott felettünk, 's részint elragadott bennünket is, részint visszajedve, meghajoltunk előtte, és ez a' lefolyt országgyűlésnek második — nem botlása — de botránya! —

Általában véve mi az ifjúságnak az országgyűlésenkénti jelen állását egy nagy rosznak tartjuk — azon állását, melly szerint a' most divatozó szokás nekik mintegy hivatalos jellemet tulajdonít; azon állását, melly szerint részint mások, részint önmagok által a' közvélemény organumainak avattatnak fel, melly szerint bíraskodni mernek, sőt szeretnek ollyan és ollyanok felett, mit és kiket ők sem megérteni, sem felfogni nem képesek! — Az ifjúság ábrándkora legkevésbé alkalmas a' political dolgoknak józan felfogására, — neki más feladása van! — szorgalmasan tanulni, és munkás nélkülözésekben készülni az életnek előttök nyíló nehéz pályájára; hogy pedig illy asceticus feladásra az országgyűlés alkalmat nemcsak nem szolgáltat, sőt inkább ellenkező irányba tévelyíti ifjainkat, annak szomorú példáit most is tapasztaltuk; — a' minden irányban felhevített indulatjok lázában a' szegény tapasztalatlanok már már minden rendet zsarnokságnak, rendetlenséget pedig szabadságnak tekintve, növekedő vétkecsapongásaik után siratják sok botlásaikat, az elfecsérelt egészséget, időt és pénzt. — Mindezeken pedig egyedül a' törvényes nyilvános-

ság és az arra alapított országgyűlési rendezés segíthetne. —

A' kereskedési tárgyat illetőleg kétségekivül való, hogy kereskedési állapotunk pangása naponta fájdalomában hat a' nemzetre, és azért igen természetes, hogy a' nov. 8-án érkezett k. kir. válasz minden jó szándoka mellett is az olly régóta feszült remények kívánatában nem nyugtatta meg az országgyűlést azon ígérettel, hogy ő Felsége a' szükséges adatoknak összeszedése, egybehasonlítása és az eszközöknek kimutatása mellett fogja jövő országgyűlésen előterjeszteni azon tervet, melly által a' magyarországi és a többi tartományi érdekeknek igazságos egybevetésével mindegyiknek, és így az összes monarchiában Magyarországnak műipari és kereskedési felvirágzása is előmozdithassék! — pedig illy adatok, illy combinatiók okvetlen szükségesek, hogy kereskedési viszonyaink igazságosan elintéztessenek, és a' kormány minden jó szándoka mellett sem lehetett képes e' szövevényes kérdést rögtönözve megoldani, — de kereskedési pangásunk is régi ám, és sokkal inkább kifáradt a' nemzet már e' részbeni reményeiben, hogysen az előkészületeknek ígéretével megnyugtathatott volna, sokkal ingerültebb e' tárgy iránt, hogysen factumokon kívül mással megelégednék, — és azért keletkezett azon határozat, mellyben kereskedési viszonyaink mostohasága mellett a' rendek táblája kijelentette, hogy csak önenergiájára alapított védegyelet által reménylhet ez az ország virágzó műipart és nyereségesebb kereskedést! — És mindezekből a' kormányra nézve igen tanúságos három következtetést lehet huzni: — egyik, hogy minden kormányzási eljárásnak állandó 's dönthetlen alapja csak az igazság lehet! — másik, hogy a' maga idejében elmulasztott lépéseket pótolni vagy helyrehozni még legjobb szándék mellett is igen nehéz, — végre harmadik: hogy Magyarországnak van akarat és lelkesedés, mellyeket bölcsen használva, a' kormány e' hont egy nagy nemzeti kifejlődésre vezetheti, de megszámithatlan következtetések nél-

kül semmi esetre sem ignorálhat többé; — adja az ég, hogy a' történekből meritett ezen hasznos gyakorlati igazságok megteremjék üdvösséges gyümölcseiket! —

A' partiumbeli megyéknek visszacsatoltatását az 1836: 21. törvénynek világos rendelete szerint erőteljesen sürgette az összes országgyűlés, — 's őszinte megvalljuk, miként egy-egy eset nem szomorított el bennünket jobban, mint egy élő törvénynek — mellynek teljesítése egyenesen a' kormányra bízott — végre nem hajtása; — és minél tökéletesebb meggyőződésünk az, hogy csak erős kormányval haladhat szerencsésen fejlődési processusunk, és ismét hogy csak egy constitutionalis, loyalis és a' törvények szentségét mindennek felett tisztelő kormány lehet nálunk erős: — annál inkább fájlaltunk egy olly eseményt, melly a' kormány iránti tiszteletet, bizalmat 's jóhiszemet szükségképen megrázkódtatta, — és a' kérdést, bármilyenolyódott legyen is az, — *meg kell oldani a' kormánynak okvetlen*, hogy a' fenálló törvényekre bizton támaszkodva, azoknak pontos megtartását másoktól is követelhesse, vagyis: hogy erőteljesen kormányozhasson. — Sajnos következése ezen elmulasztásnak egy határozata volt az országos képviselői testületnek, mellyben bizalmatlanságát fejezte ki a' most fenálló rendszer ellen, — és, tekintetes Rendek! az eddig divatozott rendszerben sok bizalma a' nemzetnek valóban nem is lehet, — de ne essenek e' felett kétségbe annak barátai! — hiszen ha minden institutio, — volt az bár a' legczélszerűbb — lejárván a' maga idejét, elavul, és módosulni kell neki az új körülmények szerint, vagy másként kiküszöböltetik, — ha mi aristocratiánkat, országgyűlésünket, törvényhatóságainkat kijávitni, czélszerűsíteni akarjuk, — ha a' kiváltságos Rend átlátta már, hogy a' közterhekbeni részvét nem érdeke ellen, de fentmaradhatási érdekében áll, és ezért fizetni kész: — ugyan ne ringassák magukat a' bureaucratia emberei, hogy csak ő felettök pergettek le nyom nélkül a' lefolyt századok, és hogy a' bureaucratianak

collegialis systemája egy, mint az századok óta nálunk divatozik, lehessen egy olly institutio, melly minden kor kívánatinak, minden körülményeknek megfelelőhessen. — A' gyorsabb és sokoldalú élete a' mai kornak gyorsabb és több oldalú kormányzási rendszert kíván, és kétség kívül el kell mulni azon időknek, mellyekben a' beadott folyamodások és hivatalosan felküldött irományok évekig tévelyegtek egyik bureauból a' másikba; — ma már minden polgár kész viselni a' közterheket, és ez által teljesíteni polgári köteleességeit; — de épen azért megkívánja, hogy a' kormány tisztviselői is felelősek legyenek hivatalos köteleességeiknek pontos teljesítésében, és bármi nehéz is a' fenálló rendszerben fekvő nagy vis inertiae ellen valamit megváltoztatni: mégis itt az ideje, hogy az eddigi burocratai collegialis rendszer a' mai körülmények szerint és a' mai szükségeknek megfelelőleg minél előbb módositassék.

De elég is lesz talán országgyűlési tanácskozásunk feletti elmélkedésünk, már most pillantsunk egy kevésbé annak resultatumaira: — ötven és egynéhány felterjesztett felírásokra érkezett körülbelöl negyven kir. válaszokból csak 13 törvény alakult, és egy kir. válaszban az adózó népnek anyagi érdekeit igen hasznosan kiegyenlítő törvénynek alapja fogadtatott el. — Ezen minden esetre elégtelen sikernek fontos oldalait tagadni mégis alig lehet. — Azon előlépések, mellyek nemzetiségünk körében általán, de a' magyar nyelvnek hivatalosítása körül különösen történtek, kétség kívül nagy eredmények, és epochalis diaeta marad az mindég, mellyben a' Habsburg-vérből származott magyar királyoknak 13-a volt az első, ki magyarul szentesítette meg a' csak magyar nyelven szerkezett törvényczikkeket. — Örömkialtásokkal fogadtuk ezen első magyar leirást, és ösz férfiak szemciben könyek csillogtanak ez eredmény felett, melly után egykissé nehéz lesz többé a' törvénycsitett magyar nemzetiséget némolly ábrándozóknak tervei szerint eltörteni; — a' mi e' részben még kívánandó maradt, annak bekövetkezni okvellen kell, — a' nevelés né-

hány évek alatt szükségképen magyar lesz; mert nem fogják ifjaink a' latin nyelvet (mellyet, fájdalom! egykissé nagyon is elhanyagolnak) úgy érteni, hogy azon új tudományokat tanulhassanak, — a' kamara tagjai arra már szoríttatnak, 's kevés évek még, 's a' régi szolgáknak elhunytá vagy nyugalmazása után szinte csak magyarul fognak hivataloskodhatni, — és így ezen országgyűlésen hozott törvények másodikában nemzetiségünknek szilárd alapja van letéve, 's azért nevezzük mi ezt a' lefolyt országgyűlés legnagyobb eredményének. —

E' hazában lakozó külön vallásokat követők közti surlódásoknak megszüntetése, igazságosabb viszonyok helyreállítása, — és hogy a' tekintetes Rendek utasításának szavaival éljek, — az egész vallási állapotnak szabadlelki ismeret és kölcsönös viszonzosságra való alapítása régi kívánsága már e' honnak, 's az 1832-i országgyűléstől kezdve folytonosan sürgetett tárgyban, első eredményeit fáradozásainknak e' diaeta létesítette, 's bár a' 3-ik törv. cikk nem általánosan intézi el vallásbeli viszonyainkat, mégis a' catholicus és evangelicusok közti eddig kedvtellen, sőt és sokban sérelmes kérdéseket szerencsésen oldott meg, olly szerencsésen, hogy még az evangelicusok magok is elismerik igazságos követeléseiknek sok részbeni méltányos orvoslását; másrésztől a' catholicus egyház sem tagadhatja, miként elvei a' lehető legnagyobb kimélléssel érintetvén, így mind a' két részre nézve megnyugtató szabályok alkottattak, — kívánatos csak az marad, hogy az illető egyházaknak főnökei, a' keresztény felebaráti szeretetnek magasztos érzetében közeledve mindinkább egymáshoz, ezen új törvénynek üdvösséges eredményeit teljes crejőkből elősegítsék, és a' még fenmaradt, de jó akarat mellett könnyen kiegyeztethető különégeket is megszüntetni igyekezzenek.

A' negyedik és ötödik törvénycikk a' kiváltságos nemesi rendnek részint törvényekben, részint szokás által eddig fentartott két kizárólagos jogaival ruházta fel a' nem-nemes születésűeket is, t. i. birtok- és hivatal-

képességgel, és o' jelen törvényeknek kihirdetése óta nincs e' honnak egy fia sem többé megfosztva azon, hogy ugy mondjam, természetes igazától, melly nélkül voltaképen nincs hazája az embernek, és mindég csak zsellérje marad az a' honnak bérlett földjén, — már ma mindenki élvezi e' jogát, és szorgalmas munkája és józan takarékosága által fekvő, ugy nevezett nemesi birtokot is szerezhethet magának, — sőt nyitva áll már előtte nemcsak az anyagi jobblétnek e' biztos kapuja, de nyitva a' polgári életnek szellemi tére is, mellyen lelki tehetségeihez és erkölcsi jelességeihez képest, egyaránt feljuthat mindenki a' status hivataljainak legmagasb polczára, — szóval: a' birtok és hivatal nincs többé privilegiumhoz kötve, és lehet, mint lennie kellend, a' szorgalom- és érdemnek bére. — Önkényt megengedem ugyan, hogy e két törvénynek irott malasztja nem fog egyszerre a' gyakorlati életben megfogamzani, és még lefoly néhány év, míg e' két törvény valóság leszen az életben, — de azért nem kisebbedik e' két törvénynek nagy érdemü fontossága, melly épen abban rejlik, hogy ilyen nagy elvkérdések a' csendes reform utján olly észrevehetlenül, olly minden rázkódtatás nélkül, olly a' békesség barátira nézve tökéletesen megnyugtatólag oldattak meg, hogy e' szerint reménylenünk lehet, hogy becsületes akarat 's szilárd kitartás mellett kormány és a' kiváltságosoknak józan egyetértésével sikerülni fog hazánknak reformi egész nagy munkáját befejezhetni. — Főérdeme még e' két törvényczikknek az, hogy a' progressio szükségét önmagokban foglalják, — épen azon sok anomalia, a' mi egyéb még fenálló politicus institutióink és e' két törvény rendelete közt létezik, és mellyeknek daczára mégis létre jött e' két törvényczikk, — épen ezekben fekszik garantiája 's szüksége a' jövődöre nem gátolható kifejlődésnek, és e' szerinti békes átalakulásunknak, — tagadhatatlan, hogy a' birtokképeség közteherviselési rendszerünknek elhatározása nélkül nem lehet valóság; mert míg a' nem-nemcs földbirtokos az eddig adómentes nemesi föld-

nek megszerzése után nem tudja, nem tudhatja, mennyi fog a közterhekből új politicus minémiségű vagyónára kivettetni; míg egyes tisztviselők önkényétől függend az eddigi gyakorlat szerint semmit, keveset vagy sokat is róni az illy birtokosokra: addig a' birtokképeség szintolly ingadékony tulajdont nyújt, mint minőt a' nem-nemesek eddig is szerezhettek, a' mellynek értéke, jövedelme továbbra is önkény hullámitól fog hányatni, és így e' törvény maga erős birtokot soha sem szülhet; de épen az által, hogy ezen törvénynek gyakorlati eredményében, azaz. a' nem-nemes birtokosoknak szaporodtával mindinkább fel fog tűnni e' hiány, és ezen anomalia, a' közteherviselésnek általános elhatározása is annál több oldalról fog sürgettetni, és így életbe lépni, — szinte így van a' hivatalképességgel, melly, kivált municipalis köreinkben, hogy valóság lehessen, a' választási rendszert okvetlen módosítani kell és azon anomaliát, melly szerint most alispán, szolgabíró lehet a' nem-nemes is, de ugyanazon nem-nemes alispán vagy szolgabíró sem választó, sem a' gyűlésben tanácskozó szavazattal nem bírhat, és így lenne vagy inkább lehetne egy elnökünk és tisztviselőnk, ki tanácskozásainkat vezérelni fogná, de nem tanácskozhatnék, — ki tisztviselőnek megválasztathatnék, de maga nem választhatna! — de egyébként is önmagában e' törvény fenálló körülményeinkben valóság soha sem lenne; mert egy castára bizatván a' választás, csak kivételként választatnék más, mint a' jogositott castának embere, a' hivatalra! — de épen ezért, épen illy anomaliák miatt elkerülhetlen szükség lesz a' megyei választási rendszert ez újabb törvénynyel összehangzásba tenni, és így lassanként e' második átalakulási sarkkérésünket is békésen megoldani.

A' váltó- és csödtörvények módosítása és hiányaiknak tapasztalás utáni pótlása a' 6-ik és 7-ik törvény-cikkben foglaltatik, — kétségkívül sokban igen czélszerűk azok, vajha a' hamis váltók olly napi renden levő készítése ezekben foglalt szigorú büntetések által

meggátoltathassék! — és ez által az egyes polgárok vagyonaiknak biztosítása úgy, mint a' 8-ik törvénycikkben meggyorsított igazság kiszolgáltatása által is — erősödjék! —

A' 9-ik törvénycikk az adózó nép által viselt közmunkáknak mennyiségét rendezi 's határozza meg, — és ha szabad egykissé önmagunkra büszkélkedni, úgy Somogy e' törvénycikkben méltán találja fenn az egész ország általi helyeslését e' tárgy körül fenálló statutarius rendszabályainak, — majdnem másolata az ezeknek, mellyek annak idejében, mind e' helyen, mind pedig a' sajtó útján, keményen ostromoltattak, 's majd lehetetlen- 's elégteleneknek, majd zsarnokiaknak kereszteltettek, — ime most törvénnyel szentesítette meg azokat az összes törvényhozás, és csak legyen energia a' végrehajtó hatalomban: — a' némely megyékben divatozó végnélküli zaklatásnak úgy, mint a' másokbani tökéletes semmit tevésnek vége lesz, és tavasszal meg ősszel előforduló szünidejében a' mezei gazdaságnak, néhány napjait le fogja szolgálni a' telkes úgy, mint a' zsellér erőtetése nélkül, — 's mégis több, vagy legalább szintannyi eredménye lesz a' czélszerűn alkalmazott számított munkaerőnek, mint eddig a' kifogyhatlanként pazarlott napszámoknak! — próbaköve lesz ez is egyébként helyhatósági rendszerünknek, mellyen az újabb törvények végrehajtására való alkalmas voltát bebizonyíthatja! —

A' folyó homok meggátlására hozott 10-ik törvénycikk egy mindinkább terjedő régi anyagi bajunkat érinti meg, és a' lapasztalás fogja megmutatni, miben 's mennyiben kell e' törvényt majd módosítani, melly a' sok tárgyak és munkahalmazok közt, úgy szólván, rögtönöztetett. —

Az országgyűlési szállásbérnek megfizetése, és az országgyűlési költségeknek ezuttal ismét a' nemesség általi elvállalása, tisztán mutatják elő aristocritáinknak amaz igazságos lelkületét, mellynél fogva idő szerint kész, sőt igyekszik kiegyenlíteni mindazon viszonyo-

kat, mellyek a' mult századok körülményeiben szövödve megerősödhettek, de már most igazságos változtatásra megértének! —

Végre a' katonatartás és szállásolás terhének illő megváltására is letételt az alap 's biztosan reménylhetni, hogy a' jövő országgyűlésen e' kérdés a' nemzet és kormány közt egészen el fog intéztetni. —

Ezek eredményei lefolyt országgyűlésünknek, — kétségen kívül nem elegendők, a' várakozásokat ki nem elégítők, de magokban véve is, különösen pedig mint nagyobb 's több jövendő eredményeknek alapjai, megelőzői, tagadhatlan nagy fontosságaik, — és ha gyakorlatilag némi anomaliákat fognak szülni, annak oka, mint mondánk, országgyűlési rendszerünkben fekszik.

És mindezek után, — a' lefolyt országgyűlésnek folyama és sikerének szigoru áttekintése után, pillantunk egy kevésbé a' jövendőbe, és az emberi véges tehetségekhez képest szabad legyen legközelebbi jövendők felett kimondani szerény véleményünket, felhívni legalább, figyelm t a' tekintetes Rendeknek, fel az egész magyar aristocratiának, mellynek kezeire bizta fenálló alkotmányunk a' polgári szabad életnek minden műszereit.

Ezer éves europai életünk alatt kifejlett kizárólag privilegialis alkotmányunk módosítása, czélszerű változtatása 's bővítésének szüksége olly meggyőződése már e' nemzetnek, miként az ellen szólani is alig hallunk valakit, és azért a' reform mellett általán szót emelni nem kell, — mert a' nagy többség nyilatkozik e' mellett, érdekből részint, részint szükségből. — A' reform alkalmazásaiban és részleteiben, módjában t. i. és egymásutánjában különböznek csak a' vélemények, és ez nem csuda! — a' fenálló alkotmányi viszonyok közt ápolt és megerősödött érdekek, törvényes alapokra utalva, minden reformi lépéshez feltételként kötik sérthetlenségöket, vagy legalább kármentesítésöket, — mig azok, kik illy érdekeknek nem részesei, a' vál-

tozásokban általános szempontból indulván ki, a' magány, vagy némelyek érdekeinek feláldozását csak ugy rögtönleg követelik, — és ha tán amazok inkább önösek, — tagadni nem lehet, miként emezek kevéssé kiméletesek kívánataikban, — mely miatt keserü véleményharczok támadnak 's ezek közt, mint a' politicus életben mindenütt, ugy nálunk is három főszinezet kezd kifejlődni: — egyik, mely önérdékeit védelmezve, bár általán a' reform szükségét nem tagadja, azt mégis minden részleteiben ellenzi, — a' másik, mely a' reformokat egyszerre általános érdek szerint kívánja életbe léptetni, 's azért a' magány, egyesek érdekeinek feláldozását követeli, — ezek közt áll középen egy harmadik, mely a' fenálló törvények oltalma alatt alakult érdekeket kimélve törekszik kiegyenlítani az általános közérdekekkel! — és mert illy különböző főszinezetek mindenütt sajátilag neveztetnek el, 's mert ez jó is a' politicus jellemek szilárdítására, — minálunk is e' pártok elnevezettek: conservativnek szorosán véve nevezi magát az első szín, — liberalisnak kizárólag a' második, — és conservativ reformernek az utolsó. — Minden illyen nevezett improprium, és illy különös esetben azon értelmet fejezi ki, mellyre a' közvélemény által használtatik, — azért egy gondolkozó ember soha sem fog a' szavakért vitázni; hanem azok értelmét fogja fel — A' szoros értelemben vett conservativ párt csekély, és egyenesen, mint párt, nem igen lépett fel, vagy ha fellépett, mind a' két táblánál kisebbségben maradt, tanúsítják ezt a' 3-ik és 4-ik törvényczikkelyek. a' közös adózás elvének kimondása 's a' t.; a' conservativ reformerek az alsó táblánál kisebbségben maradtak, de a' főtáblánál jeles többségök volt; — a' liberalisok az alsó táblánál birták a' nagytöbbséget, és ez alkalommal ellenzéki téren szép talentumot, sok energiát és nagy munkásságot fejtettek ki! — a' conservativ pártnak sem fent, sem alant és sehol sincs sympathiája, és ereje napról napra fogyván, jövődjöje is alig lehet. — A' conservativ reformerek nem voltak alakulva, készülve

kellőleg e' mult országgyűlésre, — a' liberalisoknál nem volt egység, biztos irány, és egy szilárd vezetőnek hiányában többnyire a' szenvedélyek mezején tévelyegtek.

E' két utolsó színezet fogja alkalmasint általakulási nagy munkánkat — ha az törvényes békes uton sikerülhet — kivitázni, és az aristocratiától függ, e' nagy munkának részese vagy nézője lenni. — Igenis, részese, sőt vezetője lehet a' magyar aristocrata reformjainknak, 's azoknak okosan élére állva, érdekeinek méltányos kimélésével egyenlítheti ki a' historiai jogokat a' jelenkor követeléseivel, — castai kiváltságait lassankint kiterjesztve vagy összehuzva, vagy feláldozva, beleolvaszthatja magát a' nemzeti nagy életbe, és nem mint legyőzött ellenség, de mint győztes alakítója az új rendszernek folytathatandja abban mindég megtartott vezérállását, — de nézője is lehet mindazoknak, miket egy nap a' másik után hoz, — miket egyik országgyűlés a' másik után tesz, 's tűrheti, ha fetszik, miként a' nélküle kivivott új rendszerből, mint korhadtt, magát túléltt institutió, méltán kiküszöböltetik, — érdekei semmi tekintetbe sem vétetnek! — a' mi kétség kívül meg fog történni, ha apathiájában a' nyilvános, különösen megyei életnek kellemetlenségeitől visszavonulva, összehuzott kezekkel minden védelmét a' kormánytól várja! — A' kormányzásra hatalom és erő kell, és hogy ezeket birhassa egy kormány, a' nemzeti factoroknak erősebbjeire szükség hogy támaszkodjék; — ugyan már ha ezen factorok közül maga-magát húzza ki az aristocrata, sem erőt, sem akaratot nem fejt ki; — hogy alapítsa a' kormány rendszerét egy non ens, vagy legalább életjelek nélkül létező valamire?! — a' ki önmagát védeni nem akarja, az méltó, hogy feláldoztassék. — Igazság és méltányosság! — e' jelszót kell felfogni a' magyar aristocratiának, és míg egyrésről a' kor igazságos követeléseinek elfogadásán, sőt létesítésén törekedik: — addig másrésről erélyesen kell követelnie a' fenálló érdekek iránti méltányos kimélést; — a' con-

servativ reformereknek ez volt meggyőződésök, és a' reform munkáját nem mint a' kormány, aristocrata, szóval, minden fenálló hatalom ellen indított háborút akarták vezetni, hanem mint az idő folytával kifejtett szükségek következtében elindított, óvatos és kölcsönös értekezését a' fenálló politicus hatalmának a' felett, mit és miként kellessék régi alkotmányos életünkön módosítani, változtatni 's bővíteni — míg a' kiválólag liberálisok kivivandó reformainkra szükségesnek tarták, a' kormány, a' felső tábla és minden más véleményü ellen ellenséges tacticával lépni fel, — és így minden haladási kérdést a' keserűségig vitázva kitenni a' háború bizonytalan eredményeinek.

És hogy ezen tactica elmuljék, a' békes reform embereinek és a' jó rend barátinak, bármely színeztük legyenek is, egyaránt kívánni kell. — A' kormány nem maradhat, — igenis, nem fog maradni ezentúl közömbös nézője kifejlődésünknek, — a' kormánynak meg kell ragadni a' reform zászlóját, és alkotmányos nemzeti irányban, törvényes uton kell azt előre vinnie, — az ő szándokának a' reformi kérdésekben nem szabad többé titoknak lenni, — és a' kir. előadásokban egészen kifejtett tárgyakat, sőt, a' hol lehet, kész törvény-cikkeket kell az országgyűlés elé terjeszteni, — vissza kell o' részben voltaképen vinni törvényhozási eljárásunkat azon módra, mellyről Verböczy írja: — „Principes . . . . . accersito, interrogatoque populo; si eis tales leges placeant, an ne? qui cum responderint quod sic tales postea sanctiones (. . . . .) pro legibus observantur,“ — és ez volna az első szükséges változása diaetalis rendszerünknek, mellyen törtek meg, hitünk szerint, a' mult országgyűlésnek legszebb reményei.

A' másik szükséges változás inkább kiegészítése lenne az alsó táblának, t. i. a' városi szavazatoknak elhatározása. — Sok reform kérdése fog biztosabban haladni, ha a' városi elem, és általa a' műipar és kereskedés illőleg lesznek törvényhozói testületünkben kép-

viselve, és ez által 600,000 városi lakosa hazánknak politicus állására nézve megnyugtatta. —

A' csak ennyiben is rendezett országgyűlési eljárás mellett is nem volna nehéz egy harmadik, továbbra okosan nem halasztható — de még most hatalmunkban levő, és épen azért kimélve alkalmazható tárgyat, a' közterheknek igazságos szabályozását és a' kiváltságosoknak azokbani részvétét elintézni, — minél továbbra halad e' kérdés, mindég szövevényesebb lesz! ugyanazért hozzá kell fogni mielőbb megoldásához, azért is, mert feltétele mindennemű anyagi jobblétünknek.

Ezen alap megvetésével kereskedési pangásunkon is sikerrel segíthetünk, — a' status közterheit viselve, egy nagy különség fog köztünk és az örökös tartományok közt megszűnni, melly után kereskedési viszonyainknak újabb rendezését egészben a' kölcsönösség elveire alapítva követelhetjük, 's nem lehet józan ok azt továbbra gátolhatni; mert az igazság és méltányosság fog mellettünk szólani, mellyeknek térét elhagynunk soha sem szabad, és arra kell törekednünk, hogy hazánk- és az örökös tartományoknak érdekeit kiegyenlítve inkább, mint ellenségesen szemközt állítva, az összes monarchiának közérdekét közérővel istápolhassuk, — és nem megtámadva, de becsületes versenyre szállva szomszédinkkal a' műipar térén is, munkásságunkkal mutassuk meg a' kormánynak, miként a' magyarban akarat is, tehetség is van, mellyeket pártolni az ő kötelessége! — alkalmat fog erre szolgáltatni a' gyár-alapító társaság, mellyet törekvéseiben hogy segíteni fog a' kormány, erősen hisszük és reménylünk! — reményünk pedig nem a' kormány egyes személyei iránti sympathiánkon, vagy talán most keletkező és ismét megváltozható kormányzási jobb rendszeren alapszik, — nem, — mi a' körülmények szükségére alapítjuk reményeinket, és azon meggyőződésre, melly szerint tudjuk, miként a' kormány emberei úgy, mint az ellenzéknek jelesbjei is, átlátják azt, miként Austria jövője Magyarországéval ugyanazonos, — nagy, erős,

virágzó, némelly bajaiból kibonyolódható ausztriai monarchia virágzó Magyarország nélkül nem lehetséges, — alkotmányos saját nemzetiségét elő, virágzó Magyarország erős ausztriai monarchia nélkül ábrándozás! — e kölcsönös szükségre, e' közös érdekre, és annak az összes kormány általi komoly felfogására építjük mi a' kormányban vetett reményeinket és ez által létesülendő szebb jövőjét Magyarországnak, melly elmaradni nem fog, ha alkotmányos és nemzeti szellemben fellépendő szilárd kormányunkat a' közös aristocratia józan törekvéseiben pártolva, igazságos és méltányos munkálódásaira a' politicus életre kifejlett újabb nemzeti erőket segédül felvéve, a' reform pályáján kivivandja az összes nemzet tiszteletét és bizodalját, és ez által öfenmaradásában a' békes átalakulást minden áldásával biztosítandja. — Ne is búsuljunk az átalakulásnak lassu processusán, utasítom a' türhetelleneket Angolországnak százados — Franciaországnak majd 50 éves, és tán mostig sem végzett forradalmaikra, és ezek mellett Magyarországnak a' reform térén alig 20 éves munkálódásaira; — annyi élet, vagyon és családi boldogság áldozata mellett meddig vajudtak azon nemzetek politicus ujjá születésökben! — mig mi most, hála az égnek! illyesek felett nem könyezünk. — Egy ezeréves nemzet életének módosítása, változtatása, ujítása nem egy pár év feladása, és a' rögtönözött reformi chartától mentse meg az ég e' hont! —

Ime, tekintetes Rendek! a' lefolyt országgyűlési hivataloskodási számadásunkon túl előadott nézeteink annak folyamáról, eredményeiről és e' hon legközelebbi jövődjéről, — hibások lehetnek azok, de tiszta kebellet, és minden esetre azon álláspontból felfogott véleményünk az, mellyben születénk és hivataloskodánk, — tárgyazza az összes haza boldogságát, és így az aristocraliájét is. melly azért, mert századokon át vérrel és pénzével áldozott e' honnak, nem érdemli, hogy eltiportassék, nem engedheti, hogy befolyása megsem-

misíttessék, hacsak, mint őseitől elfajult korcs ivadék, gyáva vesztébe önmaga nem rohan! —

Most még a' municipalis élet- és centralisatióról egy pár szót:

A' ki nemzetünk historiáját ismeri, a' ki megyei életünknek részese, annak a' magyar municipalis életet nagyra becsülni, azt szeretni kell, — becsülni, mert ez tartotta fenn hazánkat a' lefolyt századok vészcsapásai közt egyedül; mert csak így szétágazott alkotmányos életet nem lehetett elnyomni soha sem! — szeretni, mert a' ki polgári jogoknak élvezetét köréhez illő mértékben megízlelte egyszer, attól megválni egykönnyen nem tudhat.

A' ki pedig a' világ népeinek régi 's jelen historiáját ismeri, a' ki bámulja az összpontosított közérő által óriási roppant nagyságra emelkedett régi és újabb nemzeteket, — ki Roma dicsőségét és Napoleon diadalait csudálja, — ki hazafiúi érzelmének hevében nemzetét e' magas polczra emelni áhítja: az a' centralisatiónak barátja, és a' municipalis életnek szabadabb mozgásait annak minden irányban alárendelni törekszik!

'S ime ismét a' reform emberei közt támadott, törekvéseiben különböző két iskola!

Mi a' centralisatiónak fényességeit nem irigyelhetjük! — mert eltakarja az bár a' futólag körültekintő szemei előtt borzasztó árnyoldalait, — a' szigorun vizsgáló iszonyodva ijed azoktól vissza! — és a' roppant erőre kifejlett párizsi centralisatio egy egész nemzet szabadságát füzte arany lánczaira.

Nekünk a' municipalis szabad életnek fesztelensége nyújtja a' polgári megalégedésnek élvezetét, és eldődeink sirjai közt, ősi szokás szerint intézve házi dolgainkat, e' régi institutióinkat józan függellenségében gyarapodva ohajtjuk áteresztteni maradékinkra. —

Azonban e' két oskolának követői inkább távoznak egymástól, mint vezetői; — mert, mint mi ismerjük a' centralisatiónak alapítóit, ők egy erős, de törvényesen felelős közép-kormányt ohajtanak, — ezt mi is ki-

vánjuk; — hogy e' kormány felelőssé tétethessék, végrehajtási eljárásában kellő hatalommal akarják felruházni, — ezt mi is szükségesnek tartjuk; — a' centralisatio vezetői, a' municipalis, különösen megyei életnek növéseit, a' tanácskozások- és választásoknál lábrakapott visszaéléseket kívánják megszüntetni, — ez a' mi ohajtásunk is, és így több efféle törekvésekben részint kezet fognánk velök — részint némelly köztünk és köztük létező, különösen az országgyűlési testületnek autonomicus hatóságát, és az utasításokat illető kérdések iránt kölcsönös értekezés után alkalmasint kiegyezkednénk, ha a' két oskola követői ellenkező irányban az extremumokig nem csigáznának minden különiséget!

Annai bizonyos, hogy megyei életünk fentartására szükséges, hogy annak alkotó részei és eljárási rendszere praecisebb állitassanak, — nem lehet abból a' honoratorokat — mely nevezet alatt hazánknak anyagi és szellemi tekintetben kellőkép minden lakosait értem — ezentúl többé okosan kizárni, — a' választási és tanácskozási elementumoknak megtisztulása pedig okvetlen szükséges, — szóval: ez institutjonak is, mint mindennek e' világon, idő 's kor szerint javulni, czélszerűsíteni, szóval: módosulni kell.

Minek eléréséhez hogy a' nemzetek Istene az összes hazára hatalmas áldását árassza — a' magyar aristocratiát pedig nehéz feladásában bölcs belátással, munkás kitűréssel, erős egyetértéssel és igazságszeretettel ajándékozza meg, forró kebellet ohajtjuk! —

DE BALLAGI GÉZA